

Niina Hietaoja

OPPILASHUOLLOLLISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN
HONKAJOELLA HONGON KOULUSSA

Sosiaalialan koulutusohjelma

Ylempi AMK

2013

OPPILASHUOLLOLLISEN YHTEISTYÖN KEHITTÄMINEN HONKAJOELLA HONGON KOULUSSA

Hietaoja, Niina
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma, ylempi AMK
joulukuu 2013
Ohjaaja: Kumpulainen, Pasi
Sivumäärä: 68

Asiasanat: oppilashuolto, yhteistyö, kehittäminen, toimintatutkimus, työkonferenssi

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli oppilashuollon toimijoiden välisen yhteistyön kehittäminen ja tiivistäminen Hongon koulussa Honkajoella. Hongon koulu on noin 95 oppilaan alakoulu, missä työskentelee tällä hetkellä kuusi luokanopettajaa, puolitoista erityisopettajaa sekä kolme osa-aikaista koulunkäynninohjaajaa. Opinnäytetyössä kehitettiin sekä koulun sisäistä yhteistyötä, että muiden oppilashuollon toimijoiden: kodin, koulukuraattorin, kouluterveydenhoitajan, koulupsykologin ja lastensuojelun kanssa tehtävää yhteistyötä.

Oppilashuollollisen yhteistyön kehittäminen toteutettiin toimintatutkimuksena. Toimintatutkimus kuvataan usein jatkuvana prosessina ja sen tekemisessä yhdistyvät teoria ja käytäntö.

Kehittämisen aluksi tutkittiin arvokellomenetelmällä opettajien näkemyksiä tärkeimmistä kehittämistarpeista koulussa. Varsinainen kehittäminen tapahtui työkonferenssi-menetelmällä sekä kahden yhteistyötahon (koulupsykologi ja lastensuojelu) osalta yksilöhaastatteluna. Työkonferensseista kaksi järjestettiin toukokuussa 2013 ja kolmas syyskuussa 2013. Työkonferenssi -työskentelytavassa korostuvat osallisuus, vuorovaikutus ja tasa-arvoinen dialogi ja sen pyrkimyksenä on lisätä toimintakulttuurien ymmärtämystä kehittämiseen osallistuvien eri ammattialojen edustajien kesken.

Kehittämisen tuloksena saatiin herätettyä kriittistä keskustelua ja myös luotua uusia käytäntöjä oppilashuollon toimijoiden välisen yhteistyön sujuvoittamiseksi, erityisesti koulun sisäisen yhteistyön ja koulukuraattorin ja kouluterveydenhoitajan kanssa tehtävän yhteistyön osalta. Lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön (lastensuojelun) taholta ei katsottu olevan tarvetta saati resursseja tämänkaltaiseen kehittämiseen ehkäisevän lastensuojelun toimijoiden kanssa. Koulupsykologin palveluita alueella ei kovasta tarpeesta huolimatta tällä hetkellä ole saatavilla.

DEVELOPING COOPERATION BETWEEN THE OPERATORS OF THE STUDENT WELFARE AT THE SCHOOL OF HONKO IN HONKAJOKI

Hietaoja, Niina
Satakunta University of Applied Sciences
Master's Degree in Social Services
December 2013
Supervisor: Kumpulainen, Pasi
Number of pages: 68

Keywords: student welfare services, co-operation, developing, action research, work conference

The purpose of this thesis was to develop the cooperation between the operators of the student welfare at the school of Honko in Honkajoki, Finland. The Honko School is a primary school with approximately 95 students and at the moment there are six class teachers working there, along with one and a half special education teachers and three part-time teaching assistants. In the thesis were developed both the internal cooperation at the school and the cooperation between the other operators of the student welfare, including home, a school social worker, a school nurse, a school psychologist and child welfare.

The thesis was executed as an activity analysis. The activity analysis is often described as a continuous process where theory and praxis are combined.

At the beginning of the analysis were studied the teachers' views of what are the most important development needs at school. The actual development process was executed as a working conference and as an individual interview with two of the operators, the school psychologist and the child welfare. Two of the working conferences were organized in May 2013 and the third in September 2013. Participation, interaction and equal dialogue are emphasized in the working conference and the purpose of it is to assist the operators from different professional fields in understanding each other's operational cultures.

The results of the development process were critical conversation and new operation models for improving the cooperation between the operators of the student welfare, especially regarding the school social worker, school nurse and internal cooperation of the school. The child welfare didn't seem to have the need let alone the resources for such development process with operators of the preventive child welfare. Despite of the high demand the school psychologist is not available in the area at the moment.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET	9
2.1 Oppilashuolto	9
2.1.1 Kodin ja koulun välinen yhteistyö	10
2.1.2 Koulukuraattori	11
2.1.3 Kouluterveydenhuolto	13
2.1.4 Oppilashuoltoryhmä	14
2.1.5 Salassapito.....	16
2.1.6 Ilmoitusvelvollisuus ja pyyntö lastensuojelun tarpeen arvioimiseksi	17
2.2 Oppilaan oppimiseen kolmiportainen tuki	18
2.2.1 Yleinen tuki ja tehostettu tuki	20
2.2.2 Erityinen tuki - HOJKS	21
2.3 Ehkäisevä lastensuojelu.....	22
2.3.1 Suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä	24
2.4 Lapsi- ja perhekohtainen sosiaalityö	25
3 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA TAVOITTEET.....	25
3.1 Lähtökohdat	26
3.1.1 Koulun ja kodin yhteistyö	26
3.1.2 Koulun ja koulukuraattorin sekä koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyö	27
3.1.3 Koulun ja lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön yhteistyö	28
3.2 Tavoitteet	29
4 KEHITTÄMISMENETELMÄT	30
4.1 Toimintatutkimus	30
4.1.1 Arvokello.....	32
4.1.2 Työkonferenssi	35
4.1.3 Yksilöhaastattelu	37
5 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS.....	38
5.1 Visiot ja esteet niiden toteutumislle - ensimmäinen työkonferenssi	38
5.2 Vision esteiden ylittäminen - toinen työkonferenssi	39
5.3 Visiot, esteet, esteiden ylittäminen - yhteenveto.....	40
5.3.1 Koulun sisäinen yhteistyö	41
5.3.2 Koulun ja kodin yhteistyö	42
5.3.3 Koulun ja koulukuraattorin yhteistyö.....	42
5.3.4 Koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyö.....	43

5.3.5 Koulun ja koulupsykologin yhteistyö	44
5.3.6 Koulun ja lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön yhteistyö	45
5.4 Visioista käytäntöön; kolmas työkonferenssi	47
6 KEHITTÄMISTOIMINNAN TULOKSEN KUVAUS	48
6.1 Koulun ja kodin yhteistyö	51
6.2 Koulun sisäinen yhteistyö	53
6.3 Koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyö.....	54
6.4 Koulun ja koulukuraattorin yhteistyö.....	56
6.5 Koulun ja koulupsykologin yhteistyö	58
6.6 Koulun ja lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön (lastensuojelu) yhteistyö.....	59
6.7 Yhteenveto	62
7 KEHITTÄMISTULOSTEN ARVIOINTI	64
LÄHTEET	67

1 JOHDANTO

Olen työskennellyt Honkajoella Hongon koulussa koulunkäynninohjaajana syyslukukauden 2012 alusta, ensin 6. luokassa ja nyt 1. luokassa. Olen havainnoinut koulun ja siellä työskentelevien oppilaiden ja opettajien sekä muun henkilöstön arkea tämän ajan oman ammatti-identiteettini kautta. Jaan monia ajatuksia opetushenkilöstön kanssa, mutta uskoakseni katson koulumaailmaa myös melko toisenlaisen koulutuksen ja työkokemuksen omaavana kuin opettajat. Olen valmistunut sosionomiksi (AMK) 2005 Satakunnan ammattikorkeakoulusta sosiaalipedagogiikkaan suuntautuen, ja sen jälkeen työskennellyt muun muassa sosiaali- ja perhepäivähoidonohjaajana ja työpajalla yksilövalmentajana.

Oma koulutukseni ja näkemykseni painottuu enemmän yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteiden välimaastoon, ja luokanopettajat puolestaan ovat saaneet vahvan kasvatustieteellisen koulutuksen. Luokanopettajille on koulussa oma tehtävänsä ja heidän opetus- ja kasvatustyönsä toteuttamiseksi ja oppilaiden oppimisen kokonaisvaltaiseksi tukemiseksi tulee koululla olla saatavilla tarpeen mukaan myös muun alan osaajia, esimerkiksi koulunkäynninohjaajia, koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja, siistijöistä, talonmiehistä ja keittiöhenkilökunnasta puhumattakaan.

Oppilashuolto nousi kehittämiskohteekseni sekä omasta mielenkiinnostani että Hongon koulun tarpeista käsin. Kokemissani koulun arkipäivän tilanteissa ja käymissäni keskusteluissa koulun henkilökunnan kanssa, esiin on usein noussut riittävän yhteistyön puute tärkeiden toimijoiden kesken. Kuraattorin ja kouluterveydenhoitajan voitavata koululla hyvinä viikkoina yhtenä päivänä, huonoina ei ollenkaan ja alueen lapsi- ja perhekohtaiseen sosiaalityöhön (lastensuojeluun) ei ole yhteistyötä juuri senkään vertaa.

Kehittämistyöhön linkittyi ensisijaisesti Hongon alakoulun noin 95 oppilasta ja 6 luokanopettajaa, 2 erityisopettajaa ja kaksi (itse olen kolmas) koulunkäynninohjaajaa. Alueen sosiaali- ja terveystoimen järjestämisestä on 2009 vuoden alusta vastaanuttanut Pohjois-Satakunnan peruspalvelu-liikelaitoskuntayhtymä, PoSa. Siihen kuuluvat

Honkajoki, Kankaanpää, Jämijärvi, Siikainen, Karvia ja Pomarkku. Myös koulukuraattorit operoivat ostopalveluna koko PoSan alueella Pomarkkua lukuun ottamatta, vaikka ovatkin hallinnollisesti Kankaanpään kaupungin sivistystoimen alaisuudessa.

Tällä hetkellä kuntien budjeteista noin kolmannes käytetään lapsiperheiden palveluihin. Tämän vuoksi olisi erityisen tärkeää, että palvelut järjestetään lasten, nuorten ja perheiden tarpeiden mukaan ja nykyistä varhaisemmassa vaiheessa. Erityispalveluihin, kuten lastensuojeluun tai erityisopetukseen, ei voida ohjata koko ajan lisää asiakkaita vaan painopisteen tulee olla entistä enemmän ennaltaehkäisevissä palveluissa. Vaikka se vaatii aluksi taloudellista panostusta, se on ainoa keino saada aikaan säästöjä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013.)

Suunnan muutos saataisiin aikaan, kun ehkäisevien ja perustason palveluiden vaikutavuutta vahvistettaisiin ja kaikille tarkoitettut palvelut otettaisiin uudistamisen lähtökohdaksi. Tämä tarkoittaa sitä, että äitiys- ja lastenneuvoloiden ja varhaiskasvatuksen lisäksi myös koulujen ja oppilaitosten sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon on oltava lähellä ja niissä on oltava riittävästi henkilökuntaa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa tiedotteessa (27/2013) Kaste-hankkeeseen ja lasten palveluihin liittyen, oli peruspalveluministeri Maria Guzenina-Richardson osuvasti todennut: ”Varhainen tukeminen ja matalan kynnyksen erikoispalvelut antavat perheille yksinkertaisen tien löytää apua. Lapsia tulee auttaa heidän tutuissa ympäristöissään”.

Koulun henkilökunta näkee lapsen käytännössä joka arkipäivä, sekä hyvinä että huonoina päivinä. Opettajalla sekä muilla hänen tai lapsen kanssa läheisesti työskentelevillä henkilöillä, esimerkiksi koulunkäynninohjaajilla ja erityisopettajilla, on usein hyvinkin paljon tietoa lapsesta ja lapselle tyypillisestä tai epätyypillisestä käytöksestä. Oppilaiden kanssa vaihdetaan kuulumisia ja otetaan puheeksi asioita usein välitunneilla tai koulutyön lomassa hyvinkin matalalla kynnyksellä. Opettajat tekevät havaintoja oppilaista pitkin päivää, viikkoa, lukukautta ja lukuvuotta. Lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista seurataan sekä arviointeja ajatellen, mutta myös muuten. Opettajalla on paljon tietoa ja vielä enemmän havaintoja ja huomioita lapsesta, mitkä saattavat näkyä myös lapsen käytöksessä ja koulumenestyksessä. Myös luokan ryhmädynamiikka vaihtelee, uusia oppilaita tulee ja vanhoja lähtee, joskus kesken lukukauttakin. Joissakin oppilaissa pienetkin muutokset saavat isoja vaikutuksia aikaan.

Mielestäni kouluissa on mahdollisuus tehdä ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä nykyistä enemmän ja erityisesti nykyistä tietoisemmin. Opetushenkilöstön profiilia ehkäisevän lastensuojelun toimijoina saataisiin mielestäni kohotettua esimerkiksi tarjoamalla aiheesta täydennyskoulutusta ja käymällä pedagogista keskustelua sekä opetus- ja sosiaalipuolen yhteistyötä tiivistämällä. Opettajien päätehtävä on opettaa, mielellään nykyaikaisia opetusmenetelmiä ja -tapoja käyttäen ja oppimistavoitteet saavuttaen. Opettajien vastuuta pitää kuitenkin olla jakamassa riittävä määrä oikeanlaista henkilöstöä ja heidän käytettävissään oikeat kanavat, jotta koululla oleva tieto kulkee yhteistyötahoille ja toisinpäin. Laadukas oppilashuolto ja tarvittavien asiantuntijoiden saatavuus tulisi mielestäni taata myös lainsäädännöllisesti.

Hallitus on tehnyt eduskunnalle esityksen (HE 67/2013) uudeksi oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi, mikä toteutuessaan astuisi voimaan 1.8.2014. Lakiesitykseen on koottu lainsäädännössä nyt hajallaan olevat oppilas- ja opiskelijahuoltoa koskevat säännökset ja se sisältää korjauksia myös muihin lakeihin, muun muassa perusopetuslakiin, lastensuojelulakiin ja kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annettuun lakiin. Uuden lain tavoitteena on siirtää painopiste nykyisestä yksilö- ja ongelmakeskeisestä toiminnasta yhteisölliseen ja ennaltaehkäisevään oppilas- ja opiskeluhuoltoon ja tarjota oppilaille entistä enemmän matalan kynnyksen tukea hyvinvoinnin ja oppimisen edistämiseksi.

Tässä toimintatutkimuksessa lähdettiin arvokellomenetelmän, työkonferenssien ja yksilöhaastattelun keinoin parantamaan oppilashuollon toimijoiden välistä vuorovaikutusta ja tehtävää yhteistyötä tavoitteena varhaisen tuen ja oikeanlaisten tukimuotojen mahdollistaminen erilaisille oppijoille. Tuloksena saatiin muun muassa ”pieniä, mutta arjessa suuria” käytäntöjä, kuten eräs kehittämiseen osallistunut opettaja totesi. Lisäksi ymmärrys toimijoiden: koulu, koti, koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja välillä lisääntyi ja yhteistyöhön vaikuttavista asioista päästiin keskustelemaan kriittisesti, mutta hyväksyvässä ja avoimessa ilmapiirissä. Ainoastaan koulupsykologin ja lastensuojelun kanssa tehtävää yhteistyötä ei päästy kunnolla kehittämään, johtuen koulupsykologin palveluiden puuttumisesta alueella ja lastensuojelun kannasta kehittämistä kohtaan, riittämättömiin resursseihin ja kehittämisen tarpeettomuuteen vedoten.

2 TUTKIMUKSEN KESKEISET KÄSITTEET

2.1 Oppilashuolto

Oppilashuoltoon sisältyvät perusopetuslain (477/2003, 642/2010) mukaan opetuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukainen oppilashuolto sekä oppilashuollon palvelut, joita puolestaan ovat kansanterveyslaissa (66/1972) tarkoitettu kouluterveydenhuolto sekä lastensuojelulaissa (417/2007) tarkoitettu koulunkäynnin tukeminen. Oppilashuollolla tässä yhteydessä tarkoitetaan kaikkia oppilaan jokapäiväiseen kouluhyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja asioita. Oppilashuollon toimijoita ovat kaikki koulussa työskentelevät aikuiset ammattiryhmästä riippumatta. Oppilashuollon tavoitteena on edistää lapsen ja nuoren hyvää oppimista, kasvua ja kehitystä. Terveellisen ja turvallisen oppimisympäristön luominen sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin edistäminen ovat osa tätä tehtävää ja sitä voidaan toteuttaa sekä yhteisöllisen että yksilöllisen tuen avulla. (Lastensuojelun käsikirja 2013.)

Uskoakseni kouluissa tiedostetaan mahdollisuudet varhaisessa vaiheessa ennaltaehkäistä, tunnistaa ja puuttua oppilaiden ongelmakäyttäytymiseen ja niiden syihin. Kuitenkaan opetushenkilöstön resurssit, tiedot ja taidot eivät aina välttämättä riitä tarjoamaan oppilaalle hänen kannaltaan parasta mahdollista tukea. Tärkeässä asemassa ovat tällöin opetustyötä tukevat muut oppilashuollon avainhenkilöt, kuten koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja sekä kunnan lapsi- ja perhesosiaalityöstä vastaava taho, tässä tapauksessa Pohjois-Satakunnan peruspalvelu - liikelaitoskuntayhtymä, PoSa. Aila Wallin (2011, 28) on todennut Sosiaalityö koulussa – Avaimia hyvinvointiin kirjassaan koulussa toimivan viisihenkilöisen (rehtori, opinto-ohjaaja, terveydenhoitaja, psykologi, sosiaalityöntekijä) hyvinvointitiimin ylläpitämisen maksavan vain noin viides - kymmenesosan yhden syrjäytyneen nuoren tukitoimista aiheutuvista menoista.

Oppimisen esteiden ja kasvuun liittyvien ongelmien tunnistaminen mahdollistaa oppilaan tarvitseman varhaisen tuen ja ehkäisee syrjäytymistä. Huolenpito oppilaasta

kuuluu kaikille koulu yhteisössä työskenteleville aikuisille sekä oppilashuoltopalveluista vastaaville asiantuntijoille. (Lastensuojelun käsikirja 2013.)

Oppilashuollon yhteistyössä sovitaan menettelytavoista ehkäisevän lastensuojelutyön ja kouluterveydenhuoltoon kuuluvan erityisen tuen toteuttamisessa. Yhteistyössä ja toimintaohjeissa tulee ottaa huomioon oppilaan kasvun ja kehityksen mahdollinen vaarantuminen kasvu ympäristössä olevien riskitekijöiden johdosta sekä lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus lastensuojelutarpeen selvittämiseksi. (Lastensuojelulaki 417/2007, Koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa säätelevä valtioneuvoston asetus.)

2.1.1 Kodin ja koulun välinen yhteistyö

Pesosen (2006, 80) mukaan oppilaiden ja vanhempien mielipiteitä kuullaan koulun ja opetuksen kehittämisessä liian vähän eikä vanhempien ja oppilaiden osallisuus ja kuuleminen olekaan mitenkään suomalaista koulumaailmaa kuvaava tai tyypillinen piirre. Vasta 2004 voimaan tullessiin opetussuunnitelman perusteisiin on ensimmäistä kertaa kirjattu kodin ja koulun välinen yhteistyö ja koulun kehittäminen yhteistyössä vanhempien kanssa. (Pesonen 2006, 80.) Wallinin (2011) mielestä vanhemmuuden tukeminen on noussut 2000-luvun kasvatuskumppanuuskeskustelun myötä yhdeksi tärkeimmistä koulun ja kodin välisen yhteistyön tarpeista ja tehtävistä. Toimiessaan koulun ja kodin yhteistyö vahvistaa tietoista vanhemmuutta ja lisää vuorovaikutusta ja luottamusta kodin ja koulun henkilöstön välillä. (Wallin 2011, 103-104.)

Launonen, Pohjola & Holma (2004, 92) kertovat kodin ja koulun toimivan ja pitkäjänteisen yhteistyön haasteeksi positiivisen perusvireen ja sellaisten toimintamuotojen löytämisen, mitkä motivoivat yhteistyöhön koko perusopetuksen ajan. Esimerkiksi 2002 alkaneessa oppilaiden sosiaalisen kehityksen tukemiseen tähtäävässä Mukava-projektissa (muistuttaa kasvatusvastuusta) kehitettiin osaprojektina toimivia käytäntöjä kodin ja koulun yhteistyöhön. Näitä olivat muun muassa luokkakohtainen yhteistyö, tutustuminen ja verkottuminen, luokkakohtaiset vanhemmista kootut ydinryhmät opettajan opetussuunnittelun tueksi, luokkakohtaiset yhteistyön toimintasuunnitelmat, joihin myös vanhemmat voivat järjestää ja ehdottaa luokalle toimintaa

ja tapahtumia, vanhempainiltojen rinnalle toiminnalliset perheillat sekä yhteistyössä laaditut verkosto- ja kasvatussopimukset koulupäivää ja vapaa-aikaa turvaamaan. (Launonen, Pohjola & Holma 2004.)

Kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitys korostuu erityisesti oppilashuollossa. On tärkeää, että lasten ja nuorten oppimisen ja kasvun pulmat tunnistetaan ajoissa ja oppilaan tarvitsema tuki suunnitellaan yhdessä vanhempien kanssa. Yhteistyöhön vanhempien kanssa tulisikin varata riittävästi aikaa kaikkien oppilashuollon toimijoiden tekemässä työssä. (Opetushallitus 2009.)

Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen oppilaaseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen. Oppilashuoltotyössä on varmistettava ja turvattava oppilaan ja huoltajan näkemysten selvittäminen ja niiden huomiointi. Koulun oppilashuoltotyöstä ja sen menettelytavoista tulee antaa aina myös riittävästi tietoa sekä oppilaalle että huoltajalle. Huoltajalle tulee antaa tietoa myös siitä, miten oppilasta koskevan oppilashuollollisen asian mahdollinen vireillepano ja valmistelu tapahtuvat ja tietenkin huoltaja ja oppilas tulee pitää tietoisena mahdollisesti alkaneen oppilashuollollisen prosessin kulusta ja tilanteesta. (Perusopetuslaki 642/2010.)

2.1.2 Koulukuraattori

Koulukuraattori toimii työssään opetus-, sosiaali- ja terveystoimen rajapinnoilla. Sosiaalisten ongelmien tunnistaminen ja niihin puuttuminen ovat olennainen osa kuraattorityötä. Työskentely koulussa edellyttää koulujärjestelmän ja opetustyön käytännön, toimintaa ohjaavan laajan lainsäädännön: koululainsäädäntö, sosiaalilainsäädäntö ja erityisesti lastensuojelulaki, henkilötietolaki, julkisuuslaki sekä lasten, nuorten ja perheiden palvelujärjestelmien tuntemusta. (Wallin 2011; Gråsten-Salonen & Mehtiö 2010.)

Koulukuraattorityön tavoitteena on oppilaiden hyvinvoinnin, myönteisen kokonaiskehityksen ja koulunkäynnin tukeminen sekä hyvinvoinnin edistäminen kouluyhteisössä sosiaalityön keinoin. Tavoitteellinen työskentely edellyttää jatkuvaa yhteistyötä

ja vuorovaikutusta vanhempien, opettajien ja muiden lapsen tai nuoren psykososiaaliseen verkostoon kuuluvien henkilöiden tai tahojen kanssa. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2010.) Syvemmälle koulusosiaalityön ytimeen mennessä voidaan puolestaan puhua jo kasvun edistämisestä, huolen havaitsemisesta ja varhaisesta tuesta, kaikki tämä mitä suuremmissa määrin ehkäisevää lastensuojelutyötä. (Wallin 2011, 101.)

Koulukuraattorityö on määritelty lastensuojelulaissa. Sen mukaan kunnan tulee järjestää koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat kunnan perusopetuslaissa tarkoitetun esi-, perus- ja lisäopetuksen sekä valmistavan opetuksen oppilaille riittävän tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Palveluilla tulee lain mukaan edistää myös koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Koulukuraattorityössä pyritään asiakkaiden tilanteita jäsentämällä lisäämään heidän voimavarojaan ja etsimään myönteisiä ratkaisuja. Oppilaan opiskelu- ja elämäntilannetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti sekä yksilö-, perhe- että kouluyhteisön tasolla. Koulukuraattorityössä tärkeää on myös kiinnittää huomiota oppilaiden arjen sujumiseen, toimintakykyyn ja vuorovaikutussuhteisiin. Lapsen etu koulun sosiaalityössä merkitsee sitä, että hänen sosiaaliset ja emotionaaliset tarpeensa huomioidaan ja hän tulee kuulluksi itseään koskevissa asioissa.

Koulukuraattori työskentelee koulussa, lapsen arkiympäristössä, jolloin palveluiden pitäisi olla lasten, vanhempien ja opettajien helposti tavoitettavissa. Tämä edistää osaltaan varhaisen puuttumisen ja varhaisen tuen toteutumista. Oppilaat voivat tulla koulukuraattorin asiakkaiksi opettajan, vanhempien ja oppilashuoltoryhmän aloitteesta tai omasta aloitteestaan. Aloite voi tulla myös joltain koulun ulkopuoliselta taholta kuten esimerkiksi lastensuojelusta, perheneuvolasta, lasten tai nuorten psykiatriasta, nuorisotoimesta tai poliisilta. Yhteydenoton syyt liittyvät usein käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin, perheeseen liittyviin asioihin, tunne-elämän pulmiin tai koulunkäyntijärjestelyihin sekä oppimiseen. (Lastensuojelun käsikirja 2013.)

Tavoitteena kuraattorin työssä on oppilaan ja perheen voimavarojen ja toisaalta heidän elämässään olevien riskitekijöiden tunnistaminen. Tilanteen kartoitus ja arviointi tehdään yhteistyössä oppilaan, perheen ja opettajan sekä tarvittaessa muun tukiver-

koston, esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa. Keskusteluissa on tarkoituksenmukaista sopia yhteisesti myös tavoitteista, toimintatavoista ja vastuunjaosta.

Kartoitukseen ja arviointiin perustuvia jatkotoimia voivat olla koulukuraattorin ohjaus- ja tukikeskustelut oppilaan ja hänen perheensä kanssa, mahdolliset koulunkäyntijärjestelyt tai oppilaan ja hänen perheensä ohjaaminen koulun omien (esim. koulupsykologi, kouluterveydenhuolto) tai koulun ulkopuolisten tukitoimien piiriin. Erityisopetusmuotoa ja opetusjärjestelyjä koskevaa hallinnollista päätöstä (perusopetuslaki) varten laadittavassa sosiaalisessa selvityksessä tarkastellaan erityisesti oppilaan koulunkäynnin historiaa ja nykytilannetta, koulunkäyntiä vaikeuttavia ja sitä tukevia tekijöitä sekä oppilaan ja perheen voimavaroja. Sosiaaliseen selvitykseen perustuvia lausuntoja tehdään myös esimerkiksi lastensuojelutoimenpiteitä varten ja muuten pyydettyinä. Läheteitä koulukuraattorit voivat tarvittaessa tehdä esimerkiksi nuorisopsykiatrian poliklinikoille ja perheneuvolaan. (Lastensuojelun käsikirja 2013.)

Hongon alakoululla on koulukuraattoripalvelut ostettu Kankaanpään kaupungilta ja niitä on käytettävänä 1,5 päivänä viikossa yhdessä Yhteiskoulun, eli yläkoulu-lukion kanssa. Käytännössä kuraattori on siis paikalla Hongon koululla yhtenä päivänä viikossa, mikäli siihen ei osu kuraattorin koulutusta, vuosilomaa, arkipyhää tai muuta vastaavaa.

2.1.3 Kouluterveydenhuolto

Terveydenhuoltolain mukaan kouluterveydenhuollon palveluihin sisältyvät muun muassa seuraavat asiat:

- kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta kolmen vuoden välein;
- vuosiluokittain oppilaan kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen;
- oppilaan vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen;
- oppilaan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukeminen sekä pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen yhteistyös-

sä muiden oppilashuollon toimijoiden kanssa sekä tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen;

- oppilaan terveydentilan toteamista varten tarpeelliset erikoistutkimukset.

Lain mukaan kunnan on myös kouluterveydenhuoltoa järjestäessään toimittava yhteistyössä vanhempien ja huoltajien kanssa sekä muun oppilashuolto- ja opetushenkilöstön ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. Kouluterveydenhuolto on osa oppilashuollon palveluja. Kunnan perusterveydenhuollosta vastaavan viranomaisen on myös osallistuttava perusopetuslain 15 §:n mukaisen opetussuunnitelman laatimiseen siltä osin kuin se koskee oppilashuoltoa sekä oppilaitoksen ja kodin välistä yhteistyötä. Käytännössä oppilashuollon yhteistyöstä vastaa kouluterveydenhoitaja.

Neuvolatyössä sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa työskentelevät tapaavat lähes kaikki lasten ja nuorten ikäluokat, joten heillä on hyvät mahdollisuudet tunnistaa lasten, nuorten ja perheiden mahdollisia pulmia ja erityisen tuen tarpeita ja kohdentaa tukea näille perheille mahdollisimman varhain. Myös lastensuojelulaissa edellytetään, että sekä äitiys- ja lastenneuvolassa että muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä annetaan erityistä tukea silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelun käsikirja 2013.)

2.1.4 Oppilashuoltoryhmä

Oppilashuoltoryhmä tai nykyaikaisemmilta nimiltään esimerkiksi oppilaiden hyvinvointiryhmä, hyvinvointitiimi tai tukipalvelutiimi on koulun avaintoimijoista koottu ryhmä. Ryhmän tehtävänä on kartoittaa ja havaita mahdollisia ongelmatilanteita ja riskejä, sekä tehostetun ja erityisen tuen tarvetta ja suunnitella niiden toteutusta ja tarvittavia toimenpiteitä. Oppilashuolto- tai hyvinvointiryhmän tulee edistää ja kehittää koulun turvallista ja tervettä oppilaitosyhteistyötä ja toimivaa vuorovaikutusta koulun sisällä. Samoin tärkeää on keskusteleva yhteistyö oppilaan ja vanhempien kanssa esimerkiksi oppilaan oppimiseen ja yleensä koulunkäyntiin liittyvistä tekijöistä, huolen aiheista ja tuen tarpeista, täysin luottamuksellisesti. Hyvinvointipalveluiden tehtävä on myös oppilaiden elämisentaidon edistäminen ja laaja-alainen tukeminen. Oppilashuollon tehtävänä on tiivistettynä oppilaiden kaikinpuolinen kouluhyvinvoinnin turvaaminen. (Wallin 2011, 110-111.)

Oppilashuoltoa myös koordinoidaan ja kehitetään oppilashuoltoryhmässä. Yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpanoon kuuluvia tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (Perusopetuslaki 15 § 477/2003) sovitaan yhteistyön yleisistä periaatteista ja rakenteista, käytännön toiminnan järjestämisestä, keskinäisestä työnjaosta ja vastuista. Yhteistyön järjestämisessä otetaan huomioon myös muiden viranomaisten kuten poliisin ja pelastustoimen tai muiden yhteistyökumppaneiden kanssa tehtävä yhteistyö terveyteen ja turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. (Lastensuojelun käsikirja 2013.)

Opetuksen järjestäjän tehtävänä on määrätä opetussuunnitelman perusteiden mukaisen oppilashuollon järjestämistapa (perusopetuslaki 15§ 477/2003). Useimmissa peruskouluissa toimii moniammatillinen oppilashuoltoryhmä, kuten myös Hongon koulussa. Oppilashuoltoryhmän puheenjohtajana toimii yleensä koulun rehtori tai johtava opettaja. Muina tahoina oppilashuoltoryhmään voivat osallistua vain ne oppilaan opetukseen ja oppilashuollon järjestämiseen osallistuvat, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu. Jäsenenä siihen voivat näin ollen kuulua kouluterveydenhoitaja (ja -lääkäri), koulukuraattori, koulupsykologi, erityisopettaja ja opinto-ohjaaja.

Hongon koululla oppilashuoltoryhmään kuuluvat koulunjohtaja, koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja ja erityisopettajat. Mikäli huoli lapsesta kasvaa riittävän suureksi tai tarjotut tukitoimet eivät tunnu auttavan lasta ja tämän tilannetta, voi oppilashuoltoryhmä PoSan alueella tehdä esimerkiksi puheenjohtajan allekirjoituksella yhteisen, kollegiaalisen lastensuojeluilmoituksen koulun oppilaasta.

Tarvittaessa oppilaan huoltajan suostumuksella tai lain niin salliessa voi ryhmään osallistua myös luokanopettaja, luokanvalvoja tai muut oppilaan hyvinvointia ja kuntoutusta edistävät erityistyöntekijät koulun ulkopuolisista tahoista kuten lastensuojelu tai perheneuvola. Kun oppilashuoltoryhmässä käsitellään koulun yhteisiä asioita, ryhmän kokoonpano on täysin vapaa ja tällöin voidaan tehdä yhteistyötä esim. koulun johtoryhmän, oppilaskunnan tai vanhempainyhdistyksen kanssa. (Perusopetuslaki 628/1998.)

2.1.5 Salassapito

Oppilashuoltotyössä käsitellään monia oppilasta ja hänen perhettään koskevia tietoja, jotka ovat lainsäädännön mukaan salassa pidettäviä. Salassapidolla tarkoitetaan sekä asiakirjan pitämistä salassa että vaihtolovelvollisuutta, eli kieltoa ilmaista tieto suullisesti. Salaista tietoa ei saa myöskään käyttää omaksi eduksi tai toisen vahingoksi. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999.)

Salassa pidettäviä ovat mm. tiedot oppilaiden ja heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista, kuten elintavoista, vapaa-ajan harrastuksista, perhe-elämästä, poliittisesta vakaumuksesta, yksityiselämän piirissä esitetyistä mielipiteistä ja osallistumisesta yhdistystoimintaan, sekä tiedot taloudellisesta asemasta, terveydentilasta ja vammaisuudesta. Lisäksi salassa pidettäviä ovat tiedot tehostetun ja erityisen tuen antamisesta, opetuksesta vapauttamisesta sekä näihin liittyvät asiakirjat ja asiakirjoihin sisältyvät tiedot. Salassa pidettäviä ovat myös oppilashuoltoa koskevat asiakirjat ja niihin sisältyvät tiedot, tiedot oppilaalle suoritetusta psykologisesta testistä tai soveltuvuuskokeesta sekä oppilaan koesuoritukset. Oppilaalle annettavat todistukset ovat julkisia lukuun ottamatta todistuksiin poikkeuksellisesti sisältyvää oppilaan henkilökohtaisten ominaisuuksien sanallista arviointia, joka on salassa pidettävä tieto. (Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta.)

Salassapitovelvollisia ovat perusopetuslain (642/2010) mukaan rehtori, opettajat, opetusharjoittelijat, koulunkäyntiavustajat, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit sekä opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet. Myöskään muut opetuksen järjestäjän palveluksessa olevat henkilöt eivät saa sivullisille ilmaista tietoonsa saamia salassa pidettäviä tietoja eivätkä luovuttaa mitään salassa pidettäviä tietoja sisältäviä asiakirjoja.

Oppilashuoltotyöhön osallistuvilla on kuitenkin salassapitosäännösten estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle ja perusopetuslain mukaisesta opetuksesta ja toiminnasta vastaavalle viranomaiselle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot (perusopetuslaki 642 /2010.) Tiedon luovuttaja joutuu kuitenkin aina eettisen pohdinnan eteen ja harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön

esimerkiksi oppilaan tai muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Luovuttava tieto voi koskea muun muassa sellaista oppilaan sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen rakentamiseksi ja turvaamiseksi olisi syytä pyrkiä aina ensisijaisesti hankkimaan huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella voidaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömiä salassa pidettäviä tietoja pyytää myös muilta tahoilta. Opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot myös sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä. (Perusopetuslaki 642/2010.) Omasta mielestäni tietojen vaihdon asianmukainen toteutuminen onkin yksi yhteistyön pulmallisimmista kysymyksistä, ja juuri käsite salassapitovelvollisuus, on suurin este sen toteutumiselle.

2.1.6 Ilmoitusvelvollisuus ja pyyntö lastensuojelun tarpeen arvioimiseksi

Lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus koskee muiden muassa 1) Sosiaali- ja terveydenhuollon ja lasten päivähoidon; 2) opetustoimen; 3) nuorisotoimen; 7) sosiaalipalvelujen, lasten päivähoidon tai terveydenhuollon palvelujen tuottajan; 8) perusopetuksen tai koulutuksen järjestäjän; taikka 12) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa harjoittavan yksikön palveluksessa tai luottamustoimessa olevia henkilöitä sekä kaikkia terveydenhuollon ammattihenkilöitä salassapitosäännösten estämättä. Edellä mainitut tahot ovat velvollisia viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle (PoSa, perhepalvelut) jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka kohdalla on syytä tehdä lastensuojelun tarpeen selvittäminen joko hoidon ja huolenpidon tarpeen, kehitystä vaarantavien olosuhteiden tai oma käyttäytymisen johdosta.

Edellä tarkoitettu ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa myös yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa tehtynä pyyntönä lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Pyyntö voidaan tehdä salassapitosäännösten estämättä, edellyttäen että se tehdään viipy-

mättä ja ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa pyynnön yhteydessä sen tekemiseen johtaneet syyt. Tässä avainsanana on yhteistyö ilmoitusvelvollisen ja perheen kesken. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

2.2 Oppilaan oppimiseen kolmiportainen tuki

Opetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat sekä koko opetusryhmän että kunkin oppilaan henkilökohtaiset vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet. Oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja sekä oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Opetusta ja tukea suunniteltaessa on otettava huomioon, että tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010.)

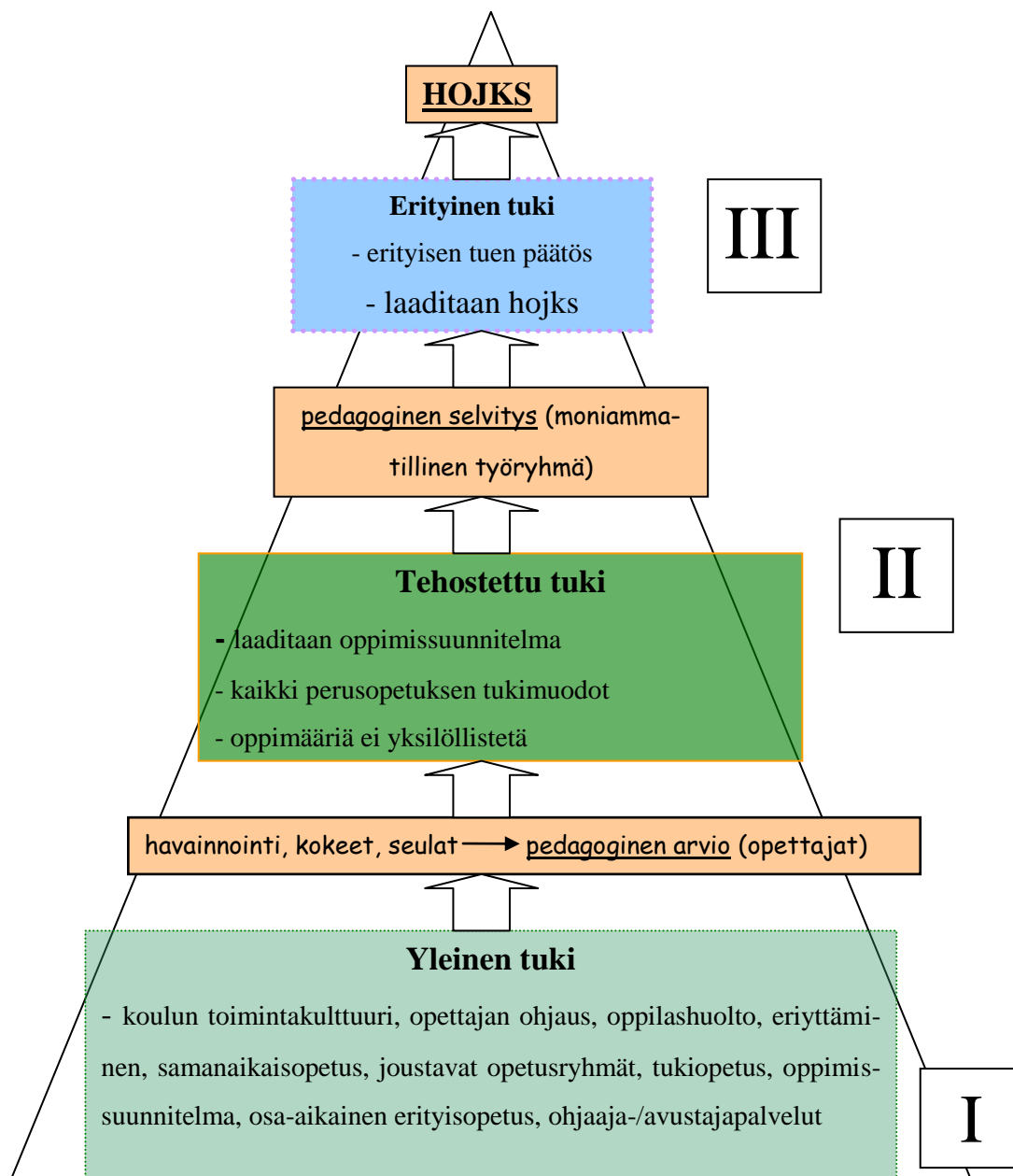
Kuntien opetussuunnitelmassa¹ tulee kuvata muun muassa 1. oppimisen ja koulunkäynnin tuki sekä 2. tuen rakenne ja järjestäminen, 3. yleiset tavoitteet, 4. eri tukimuotojen käytännön toteutus sekä 5. yhteistyö perheen, oppilashuollon toimijoiden, siitä vastaavien ja muiden mahdollisten asiantuntijoiden kanssa. (Perusopetuslaki 628/1998.)

Oppilaalla on oikeus saada riittävää kasvun ja oppimisen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä ja opetuksen järjestäjän on huolehdittava että tarvittava tuki toteutuu myös käytännössä. Tuen on oltava oikea-aikaista, oikeatasoista ja -muotoista ja ennen kaikkea alettava riittävän varhain, jotta pystytään ehkäisemään ongelmien syvenemistä ja pitkäaikaisvaikutuksia. Varhaisessa vaiheessa auttaminen on yleensä helpompaa, vähemmän voimavaroja sitovaa ja myös kustannustehokkaampaa. Tuen antamista on myös jatkettava oppilaalle riittävän kauan ja sen tasoisena, kuin on tarpeellista. Tuen tarpeen arvioinnin on oltava suunnitelmallista ja jatkuvaa ja siinä voidaan hyödyntää esimerkiksi oppilaalle tehtyjen terveystarkastusten ja mahdollisten

¹ Honkajoen kunnan opetussuunnitelma(viitattu 9.5.2013) saatavilla:
<http://honkajoenkoulut.net/yhteiskoulu/documents/Ops2011.pdf>

muiden arviointien tuloksia. Pedagoginen asiantuntemus ja opettajien yhteistyö tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on myös ensiarvoisen tärkeää. Tarvittaessa tuki suunnitellaan ja toteutetaan moniammatillisessa oppilashuoltotyössä. (Perusopetuslaki 628/1998)

Seuraavassa kuviossa on esitetty oppilaan kolmiportainen tuki Jyväskylän yliopiston koulutuksen tutkimuslaitoksen ylläpitämän kouluverkon, peda.net:n mallin mukaan.

Kuvio 1. Kolmiportainen tuki (peda.net – kouluverkko.)

2.2.1 Yleinen tuki ja tehostettu tuki

Oppimisen yleinen tuki on tukea, jota jokainen opettaja ja muu opetushenkilöstöön kuuluva on velvollinen antamaan jokaiselle oppilaalle kaikkina työpäivinä (Honkajoen kunnan perusopetuksen opetussuunnitelma). Yleistä tukea voi olla muun muassa opetuksen eriyttäminen ja opetusryhmien muovaaminen esimerkiksi opettajien yhteistyöllä, tukiopeutus, oppimissuunnitelmat, osa-aikainen erityisopetus ja avustajan käyttö. Yleisen tuen tarkoituksena on vastata opetusryhmän tai yksittäisten oppilaiden tuen tarpeisiin jo ennen tehostetun tuen vaiheeseen siirtymistä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 13.)

Tehostettua tukea puolestaan annetaan oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, eikä yleinen tuki ole enää riittävää. Tehostettu tuki on luonteeltaan suunnitelmallista ja yksilöllistä sekä yleistä tukea vahvempaa ja pitkäjänteisempää ja sen tehtävänä on ehkäistä ongelmien kasvamista, monimuotoistumista ja kasautumista. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 13.)

Tehostettu tuki edellyttää pedagogista arviota, missä tulee kuvata muun muassa oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena, oppilaan saama yleinen tuki ja arvio sen vaikutuksista, oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet. Lisäksi tulee esittää arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 14).

Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta. Tehostetun tuen vaiheessa oppiaineiden oppimääriä ei voida yksilöllistää, mutta sen sijaan osa-aikaisen erityisopetuksen, opintojen yksilöllisen ohjauksen ja joustavien opetusryhmien käytön sekä kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Myös oppilashuollon osuutta oppilaan hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä yleensä vahvistetaan. Tässä vaiheessa olisi tärkeää saada oppilaalle onnistumisen kokemuksia niin omassa oppimisessa kuin ryhmän jäsenenä toimimisessa ja näin tukea oppilaan posi-

tiivista käsitystä itsestään ja koulutyöstä. Tehostetun tuen aikana tulee seurata ja arvioida oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä ja tarvittaessa tarkistaa oppimissuunnitelmaa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 13-14.)

2.2.2 Erityinen tuki - HOJKS

Erityistä tukea annetaan opetuksen järjestäjän kirjallisella päätöksellä niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muilla tukitoimilla. Erityinen tuki muodostuu päätökseen perustuvasta erityisopetuksesta sekä muista perusopetuksen tukimuodoista. Oppimäärän yksilöllistämisen edellyttää myös erityisen tuen päätöstä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 15-16.)

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi tulee oppilaalle laatia HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Päävastuussa sen laatimisesta ja seurannasta ovat oppilaan luokanopettaja tai erityisopettaja, mutta se laaditaan kuitenkin moniammatillisena yhteistyönä ja usein yhdessä lapsen tai ainakin tämän vanhempien kanssa. Suunnitelma on oppiainekohtainen ja sen tarkoituksena on tukea oppilaan yksilöllistä oppimis- ja kasvuprosessia ja toimia oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitesuunnitelmana. Siinä kuvataan myös suunnitelmat opetuksen sisällöistä, pedagogisista menetelmistä ja muista tarvittavista tukitoimista. (Peda.net.)

Erityisen tuen myöntämistä edeltää pääsääntöisesti pedagogisen selvityksen laatiminen (vrt. pedagoginen arvio tehostetussa tuessa). Opetuksen järjestäjän tulee hankkia oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta selvitys oppilaan oppimisen etenemisestä sekä moniammatillisena oppilashuollon yhteistyönä, esimerkiksi oppilashuoltoryhmässä tehty selvitys oppilaan saamasta tehostetusta tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta. Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tilanne kokonaisuutena, oppilaan saama tehostettu tuki ja arvio sen vaikutuksista, oppilaan oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet, arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä,

oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta tulisi tukea ja lisäksi perusteltu arvio siitä, tarvitseeko oppilas yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, 15-16.)

Lastensuojelulaki puolestaan edellyttää erityisen tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen järjestämiseksi yhteistyötä kunnan eri toimijoiden, kuten päivähoidon, kotipalvelun, lastensuojelun, oppilas- ja opiskelijahuollon, perusterveydenhuollon sekä erikoissairaanhoidon ja muiden tahojen kesken. Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen järjestäminen kuuluvat kaikille kunnassa lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kanssa työskenteleville ja siksi kunnissa tulee kehittää toimivia yhteistyömenetelmiä sekä huolehtia yhteistyön suunnitelmallisuudesta ja organisoinnista. Lastensuojelulain mukaan kunnan on myös järjestettävä tarvittaessa erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

2.3 Ehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelun ehkäisevällä työllä tarkoitetaan tässä yhteydessä lastensuojelulaissa (417/2007) 3§ mainittua esimerkiksi opetuksessa tapahtuvaa lasten kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistämistä ja turvaamista ja vanhemmuuden tukemista. Ehkäisevän lastensuojelun järjestämisvastuu on kunnalla ja koskee lapsia ja perheitä, jotka eivät ole lastensuojelun asiakkaina. Ehkäisevästä lastensuojelusta määrätään kunnan ja sen järjestämän opetuksen osalta myös lastensuojelulain 2, 4, 7, 8, 9, 12, 25 ja 25a pykälissä.

Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua toteutetaan kunnan palveluissa kuten äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa terveydenhuollossa, päivähoidossa, opetuksessa ja nuorisotyössä. Ehkäisevää lastensuojelua on annettava erityinen tuki silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulaki tarjoaa kunnan eri toimialoilla tehtävään työhön yllä mainitun käsitteen 'erityinen tuki'. On huomattava, että terveys-, sosiaali- ja opetustoimissa käytetään myös muita samankaltaisia ja osittain myös samaa tarkoittavia termejä kuten 'varhainen tuki', 'varhainen puuttuminen' ja perusopetuslaissa tehostettu tuki. Nämä kaikki ovat toteutuessaan ehkäisevää lastensuojelua. Moniammatillinen ja rajoja ylittävä yhteistyö eri hallinnonalojen ja sektorien välillä on välttämätöntä, jotta ennalta ehkäisevä lastensuojelutyö palvelisi parhaiten lasten etua. Tälle yhteistyölle tulee olla rakenteita ja vakiintuneita toimintatapoja. Asiakaskohtaisessa yhteistyössä työntekijän on tärkeää hahmottaa palvelujen nivelkohdat ja palvelupolut, jotta lapsen etu toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla. (Lastensuojelulaki 417/2007, Perusopetuslaki 642/2010, Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos.)

Kun peruspalveluissa herää huoli lapsen ja perheen tilanteesta, tulee työntekijän aina ottaa tämä huoli puheeksi perheen kanssa. Varhaiselle tuelle on ominaista se, että asioiden puheeksi ottaminen tapahtuu vanhemmille tukea tarjoten ja vaihtoehtoja luoden. Lapsi ja hänen perheensä arvioivat itse minkälaista tukea he haluavat ottaa vastaan. Tavoitteena on, että työntekijän ja vanhempien voimavarat yhdistetään lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Usein huoleen pystytään vastaamaan ehkäisevän lastensuojelun omalla tehostetulla tai lapsi- ja perhekohtaisesti peruspalveluissa räätälöidyllä tuella. Varhainen tuki toimii siten ehkäisevänä lastensuojeluna. (Lastensuojelun käsikirja.) Wallinin (2011, 29) mielestä yhteiskunta menettää mahdollisuuden, mikäli emme opi hyödyntämään ja integroimaan koulun ja lastensuojelun osaamista lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Ongelmien ennaltaehkäisyn ja vakavoitumisen estämiseksi perhekeskeiset ja lapsilähtöiset palvelut kunnassa ovat tärkeitä. Lisäksi yhteistyön eri palvelujen, hoidon ja avun antajien sekä perheen välillä tulee olla saumatonta ja tiedonkulun sujuvaa. Valtakunnallisesti, alueellisesti ja kunnallisesti tulee palveluyksiköiden yhteistyönä tutkia, arvioida, seurata ja kehittää ehkäisevän työn muotoja ja toimivuutta lapsen ja vanhempien näkökulmasta. (Lastensuojelun käsikirja.)

2.3.1 Suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä

Lastensuojelulaissa (12§) kuntia velvoitetaan laatimaan suunnitelma lastensuojelun järjestämisestä ja kehittämisestä, minkä tulee sisältää tiedot muun muassa 1) lasten ja nuorten kasvuoloista sekä hyvinvoinnin tilasta; 2) lasten ja nuorten hyvinvointia edistävästä sekä ongelmia ehkäisevistä toimista ja palveluista; 3) lastensuojelun tarpeesta kunnassa; 4) lastensuojeluun varattavista voimavaroista; 5) lastensuojelulain mukaisten tehtävien hoitamiseksi käytettävissä olevasta lastensuojelun palvelujärjestelmästä; 6) yhteistyön järjestämisestä eri viranomaisten sekä lapsille ja nuorille palveluja tuottavien yhteisöjen ja laitosten välillä; sekä 7) suunnitelman toteuttamisesta ja seurannasta.

Honkajoella suunnitelman laatimisesta on vastannut Pohjois-Satakunnan peruspalveluliikelaitoskuntayhtymä yhdessä jäsenkuntiansa kanssa ja se hyväksytään jäsenkuntien valtuustoissa. Viimeksi tämä Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaksi nimetty suunnitelma on päivitetty ja hyväksytty Honkajoen kunnanvaltuustossa 16.12.2011 § 29. Siinä suunnitelman tavoitteiksi mainitaan muun muassa: 1) lasten sijoitusten tarve kodin ulkopuolelle vähenee, 2) lastensuojelun laitospalvelun käyttö sijoitustapauksissa on enintään 30 % ja perhehoidon osuus 70 %, 3) lasten ja nuorten psyykkistä hyvinvointia edistäviin palveluihin panostetaan peruspalveluissa, jotta psykiatrisen erikoissairaanhoidon tarve vähenee, 4) lastensuojeluilmoitukset tulevat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jolloin perheitä päästään tukemaan ajoissa, 5) kaikkien peruspalveluiden henkilöstörakennetta vahvistetaan siten, että avopalveluihin nojaava varhainen tuki mahdollistuu ja 6) lasten ja nuorten kanssa toimivien henkilöiden moniammatillista yhteistyötä selkiytetään ja vahvistetaan.

Mitään konkreettisia keinoja suunnitelma ei sisällä näihin tavoitteisiin pääsemiseksi. Moni tavoitteista kohdentuu kuitenkin ehkäisevään lastensuojeluun ja varsinaisen lastensuojelun tarpeen ja toimien vähenemiseen. Mikäli näihin tavoitteisiin oikeasti ja todella halutaan päästä, voisi ajatella päättäjiltä löytyvän myös halukkuutta näiden asioiden eteenpäin viemiseksi ja mahdollistamiseksi ihan käytännön tasollakin, eikä vain visioissa. Tällä hetkellä ehkäisevä lastensuojelu näyttää ainakin Honkajoen kunnassa jäävän pelkäksi hyvää tavoittelevaksi maininnaksi lasten ja nuorten hyvin-

vointia ”muka” ajaviin suunnitelmiin ja asiakirjoihin ja todellisuudessa se tuntuu olevan päättäjille vain se kaikkein helpoin säästökohde.

2.4 Lapsi- ja perhekohtainen sosiaalityö

Lastensuojelulain mukaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekeväällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto.

Lapsi- ja perhekohtaisella sosiaalityöllä ja -lastensuojelulla tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan PoSan perhepalveluiden lastensuojelun toimijoita. Lastensuojelussa toimivat sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat, jotka toimivat lastensuojelun asiakkaina olevien perheiden kanssa, ottavat vastaan lastensuojeluilmoitukset ja pyynnöt lastensuojelutarpeen arvioimiseksi ja päättävät asiakkuuden alkamisesta ja päättämisestä. Tämän lisäksi PoSassa toimii perhekeskus, mikä vastaa muun muassa perheneuvolan ja perhetyön toiminnoista. Sen asiakkaaksi voi perhe itsekin hakeutua eikä sinne tarvita lähetettä tai lastensuojelun asiakkuutta.

Periaatteessa ehkäisevän lastensuojelun ja lastensuojelun rajapinnaksi voi siis kiteyttää sen, kun lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus tai pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi. Tällöin lapsi siirtyy ehkäisevän lastensuojelun piiristä lastensuojelun piiriin, kunnes lastensuojelutarpeen selvitys päättyy ilman asiakkuutta, tai jo alkanut asiakkuus päätetään päättää. (Lastensuojelulaki.)

3 KEHITTÄMISTEHTÄVÄ JA TAVOITTEET

Hanna Vilkan (2005) mukaan työelämän tutkimustarpeita säätelevät käytännönläheisyys, työelämälähtöisyys ja ajankohtaisuus ja tutkimuksessa pyritäänkin yhdistämään sekä teoria, kokemus että ammattitaito. Tämän vuoksi työelämän tutkimuksen aiheet

liittyvät usein olennaisesti tutkijan omaan ammatti- tai toimialaan ja niitä voidaankin pitää enemmän käytännöllisinä ja soveltavina kuin teoreettisina tai perustutkimuksina. (Vilkkä 2005, 13.)

3.1 Lähtökohdat

Päädyin aluksi kehittämistehtäväni aiheen rajauksessa Hongon koulun oppilashuollon kehittämiseen ehkäisevän lastensuojelun näkökulmasta. Vaikka ehkäisevän lastensuojelun näkökulma jossain määrin säilyi kehittämistyössä mukana, kääntyi painopiste kehittämisen edetessä enemmän oppilashuollolliseen yhteistyöhön ja sen parantamiseen ja sujuvoittamiseen. Yhteistyö oppilashuollon toimijoiden kesken nousi esiin jo heti arvokellotyöskentelyssä ehkäisevän lastensuojelun painotuksen ohella. Ensimmäisessä järjestetyssä työkonferenssissa yhteistyö eri muodoissaan nousi kuitenkin selkeästi tärkeimmäksi kehittämiskohteeksi ja lisäksi lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön (lastensuojelun) edustajan puuttuminen ensimmäisestä työkonferenssista siirsi painopistettä entistä enemmän ehkäisevästä lastensuojelusta yhteistyöhön – tai sen puuttumiseen. Uskoisin lastensuojelun sosiaalityöntekijän mukanaolon tuoneen kehittämiseen kaivattua, vahvaa ehkäisevän lastensuojelun henkeä ja osaamista. Tärkeää oli kuitenkin mieltä ja kehittää myös oppilashuollon toimijoiden välistä yhteistyötä.

3.1.1 Koulun ja kodin yhteistyö

Jos koululla on huoli oppilaan kotioloista, koulun opetushenkilöstö saattaa joskus kokea, ettei se kuulu heille, vaikka lapsen oppiminen ja koulumenestys onkin usein suoraan yhteydessä siihen. Koulun tukitoimet oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tukemiseksi ovat olemassa ja niitä noudatetaan sovitun kaavan mukaan, vrt. kolmiportainen tuki. Kuitenkaan malleja ja konkreettisia keinoja lapsen kotielämän ja vapaa-ajan tukemiseksi ei ole samalla tavalla olemassa. Perheeseen tai vanhempiin otetaan yhteyttä ja heidän kanssaan keskustellaan, tai asioita otetaan puheeksi lukukausittain järjestettävissä vanhempain varteissa jos aihetta tai huolta jostakin ilmenee. Koulumaailmassa on kuitenkin hyvin tuttua, että eniten kontaktia opettajaan ja par-

haiten esimerkiksi vanhempainiltoihin tulevat ne vanhemmat, joiden lapsilla ei ole erityistä tuen tarvetta tai joista opettajilla harvemmin on huolta.

Hongon koulun opettajien kanssa käymissäni keskusteluissa opettajat ovat kertoneet kohtaavansa työssään entistä enemmän vanhemmista lähtevää piittaamattomuutta, esimerkiksi koulunkäynnin tärkeyden vähättelyä, oman lapsen oppimiskyvyn vähättelyä, arkirutiinien, sääntöjen ja rajojen merkityksen vähättelyä, ynnä muita syitä, minkä varjolla lapselta ei vaadita koulunkäyntiin liittyvien velvollisuuksien edes keskinkertaista hoitoa. Jotkut vanhemmat myös kieltäytyvät yhteistyöstä tai esimerkiksi lapselle ehdotetuista perheneuvolan psykologin oppimistesteistä, keskusteluista, lapsen oppimisvaikeuden tai muun asian käsittelystä oppilashuoltoryhmästä, tai muista tukitoimista.

Kontakti koulun ja vanhempien välillä saattaa jäädä pinnalliseksi tai oleellisilta osin täysin puutteelliseksi, kun vanhemmat kysyttäessäkin vastaavat hyvin yleispätevästi ja niukasti ja varovat paljastamasta mitään perheen yksityisyyden rajoja rikkovaa, vaikka perheen elämässä vaikeuksia ja tuen tarvetta olisikin. Liittyy asia sitten lapsen koulunkäyntiin, kotiin tai vapaa-ajan viettoon, on hyvä muistaa, että koulun puolelta tapahtuvien yhteydenottojen ja huolen ilmaisun tarkoituksena on aina ensisijaisesti tuottaa jotakin hyvää lapsen tilanteeseen ja saada aikaan muutosta parempaan. Vaikka itse asia, minkä vuoksi yhteydenotto tapahtuu, onkin usein ikävä tai negatiivisävytteinen.

3.1.2 Koulun ja koulukuraattorin sekä koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyö

Tällä hetkellä Honkajoen alakoululla (1.-6.lk) ja yhteiskoululla (yläkoulu ja lukio) on yhteinen koulukuraattori ostopalveluna Kankaanpäästä 1.1.2013 alkaen 1,5 päivää viikossa. Tätä ennen päiviä oli kaksi viikossa. Terveystenhoitaja on alakoululla paikalla yleensä yhtenä päivänä viikossa. Niistä vähennetään pois vapaat, vuosilomat, koulutukset, ynnä muut, joten todellisia paikallaolopäiviä ei kerry aina edes yhtä viikossa. Kun keskustelukumppania tarvitaan usein juuri tietyssä hetkessä tai ainakin mahdollisimman pikaisesti, ei voi odottaa viikkoa, kahta tai huonolla tuurilla kolmea, jotta lapsi tai nuori saa mieltään painavan asian purettua jollekin aikuiselle, joka osaa

ja ennen kaikkea ehtii oppilasta vielä samassa hetkessä todella kuuntelemaan, olemaan vuorovaikutuksessa, mahdollisesti neuvomaan, suhteuttamaan ongelman tai asian oikeaan mittakaavaan ja mahdollisesti olemaan yhteydessä tarvittaviin yhteistyötahoihin: koti, terveydenhoitaja, kuraattori, psykologi, perheneuvola, lastensuojelu, jne.

Kuraattorilta opettajat odottavat teettämieni arvokello-pohdintojen ja käymieni keskustelujen perusteella osallistuvaa otetta ja asioihin tarttumista. Opettajien mielestä kuraattorin tulisi olla linkki koulun ja lastensuojelun välillä ja tietää lastensuojelusta ja keinoista auttaa enemmän kuin opettaja. Kuraattorin tulisi pystyä tarvittaessa konsultoimaan opettajia ja neuvomaan reittiä eteenpäin ongelmasta tai aiheesta riippuen. Kuraattorin toivotaan ottavan avoimesti ja rohkeasti asioita puheeksi oppilaan ja vanhempien kanssa ja puhuvan asioista niiden oikeilla nimillä totuutta kaunistelematta.

Terveydenhoitajan vastuulle jäävät tietysti perinteiset fyysiseen terveyteen liittyvät asiat kuten uni, päihteen, ravinto ja keskustelut oppilaan ja perheen kanssa avoimesti niihin liittyen. Myös terveydenhoitajan tulisi olla lapselle ja nuorelle turvallinen aikuinen, johon voi ottaa yhteyttä minkä tahansa mieltä painavan asian kanssa. Koska sekä kuraattori että terveydenhoitaja ovat niin vähän paikalla, opettajat valitettavasti lähes unohtavat heidän olemassaolonsa ja yrittävät selviytyä ongelmatilanteista paljon itse.

3.1.3 Koulun ja lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön yhteistyö

Koulussa lastensuojeluilmoituksen tekeminen koetaan usein viimesijaisena keinona ja pakon edessä tapahtuvana. Kaikki opettajat eivät aina tiedä, milloin ja missä tilanteissa ilmoituksen voi tehdä ja mitä siitä käytännössä seuraa. Pelätään, että samalla rikotaan yhteistyöhön tarvittavat suhteet vanhempiin. Opettajat saattavat myös kokea, että jos he ovatkin tehneet ilmoituksen tai esimerkiksi oppilashuoltoryhmässä ilmaisseet huoltaan kuraattorille, he eivät saa palautetta siitä, miten asia etenee tai onko tieto edes mennyt perille lastensuojeluun, saati johtanut lastensuojelun tukitoimiin vai onko asia kenties edelleen koulun ”varassa”. Koetaan tiedon välityksen ole-

van yksipuolista ja sosiaalitoimen piiloutuvan vaitiolovelvollisuuden taakse. Koululla kaivattaisiin kuitenkin välttämätöntä tietoa esimerkiksi lastensuojelun tarjoamista tukitoimista lapselle, jotta asiaan osattaisiin koulussakin suhtautua asian vakavuuden vaatimalla tavalla ja kenties antaa oikea-aikaisesti tukea tarjoamalla vaikka keskustelumahdollisuuksia, lyhytaikaista erityisopetusta, läksyjentekoa ohjatusti tai tukiope- tusta.

Pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi puolestaan on monelle melko tuntematon käsite ja kaipaa markkinointia ja tiedostusta niin koululle kuin koteihin. Pyyntö tehdään yhdessä lapsen tai vanhempien kanssa ja siinä tulee selvittää pyyntöön johtaneet syyt. Yhteistyössä hyvässä hengessä asioita on aina helpompi ottaa puheeksi ja toimia yhteisen tavoitteen eteen, lapsen parhaaksi.

Koulupuolen toive on myös saada lastensuojelun osaajilta esimerkiksi koulutusta lastensuojelun aiheista, asiantuntija- ja konsultaatioapua tarvittaessa ja esimerkiksi asi- antuntijoita puhumaan vanhempainiltoihin lastensuojeluun läheisesti liittyvistä ai- heista.

3.2 Tavoitteet

Kehittämistyöni tavoitteena oli tutkimussuunnitelmaa tehdessä 1. löytää ja kehittää yhdessä käytännön toimijoiden kanssa varhaista tukemista ja oikeanlaista avun saa- mista edesauttavia työskentelytapoja ja toimintamalleja oppilashuollolliseen työsken- telyyn, 2. työstää oppilashuollon toimijatahojen välistä yhteydenpitoa ja tarpeellisek- si katsottavan tiedon siirtoa, 3. tukea ensisijaisesti opettajien ja koulunkäynninohjaa- jien sekä toissijaisesti kuraattoreiden ja kouluterveydenhoitajien ammatti-identiteettiä ehkäisevän lastensuojelun toimijoina ja 4. herätellä kaikkia toimijatahoja nykyisten toimintatapojen kriittiseen tarkasteluun (reflektioon).

Kehittämistä lähdettiin toteuttamaan seuraavien, lastensuojelulain ja erityisesti ehkäi- sevää lastensuojelua koskevan pykälän pohjalta muotoiltujen kysymysten ja työkon- ferenssi-menettelyn etenemiskaavan kautta:

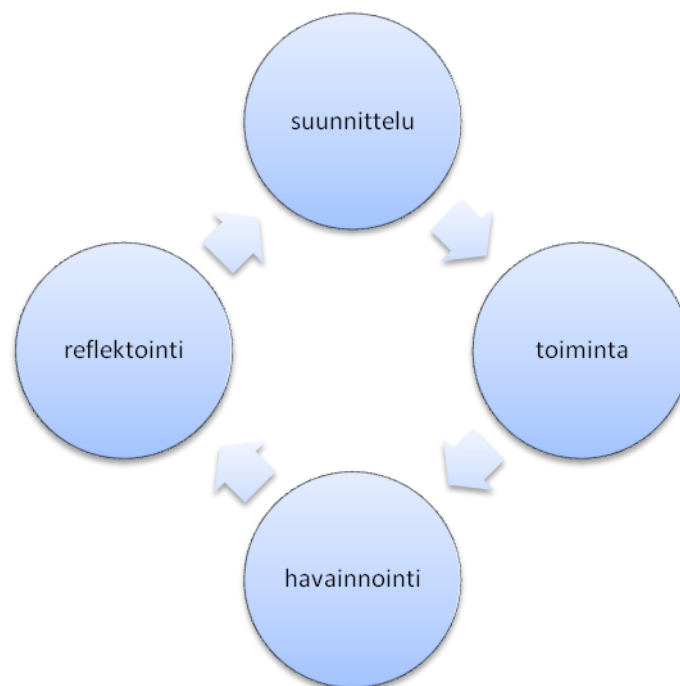
1. Mitkä asiat koulun oppilashuollossa kaipaavat huomiota tai panostusta, eli millainen olisi Hongon koulun oppilashuollon ihannetila erityisesti seuraavien asioiden osalta (ehkäisevän lastensuojelun näkökulma):
 - lasten kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen ja turvaaminen,
 - ongelmien varhainen havaitseminen,
 - riittävän ja oikea-aikaisen tuen varmistaminen ja
 - vanhemmuuden tukeminen?
2. Mitkä seikat estävät niiden toteutumisen/ toteuttamisen?
3. Miten ratkaista haasteet?

4 KEHITTÄMISMENETELMÄT

4.1 Toimintatutkimus

Kehittämistyön lähtökohtana käytin toimintatutkimusta ja menetelmänä työkonferenssia. Toimintatutkimusta voidaan kuvata tutkimusotteeksi, minkä avulla toimijatutkija pyrkii kehittämään, eli muuttamaan jollakin tapaa paremmaksi tai tehokkaammaksi vallitsevaa käytäntöä, toimintatapaa tai –kulttuuria. Kehittämistoiminnan alulle panevana voimana voivat olla joko nykyisen tilanteen tai toiminnan ongelmat tai tavoite jostakin esimerkiksi laadullisesti, määrällisesti tai rakenteellisesti uudesta. (Toikko & Rantanen 2009, 16.) Toimintatutkimuksen tavoitteet lähtevät tarpeista kehittää jonkin yhteisön, tässä tapauksessa koulun ja erityisesti oppilashuollon toimijoiden toimintaa. Tutkijan työ toimintatutkimuksessa on havainnoida, analysoida ja ymmärtää yhteisön muutoksia sekä osaltaan vauhdittaa kehitystä omalla työpanoksellaan. Toimija-tutkijalla onkin usein jonkinlainen rooli yhteisössä ja käytännön kokemusta tutkimuskohteestaan, sekä omakohtainen tarve ja halu kehittää sitä. (Huovinen & Rovio 2008, 94.)

Toimintatutkimuksessa teoria ja käytäntö yhdistyvät. Toimintatutkimuksen eri suuntauksissa on kuitenkin myös eroja, kuten esimerkiksi tutkijan osallisuuden suhteen, eikä sitä voida näin ollen pitää täysin yhtenäisenä tutkimusotteena. Toimintatutkimuksen etenemistä voidaan kuvata jatkuvaksi prosessiksi, missä suunnittelu ja toiminta sekä havainnointi ja reflektio (arviointi) vuorottelevat. Tällaista tutkimusta, missä kehittämisen vaiheet eli niin sanotut syklit tai kehät seuraavat ja täydentävät toisiaan aina uudelleen, kuvataan spiraalimaisesti eteneväksi kehittämiseksi. (Toikko & Rantanen 2009, 30, 66-67 sekä Saari 2007, 122.)

Kuvio 3. Toimintatutkimuksen sykli. (Heikkinen 2008, 35.)

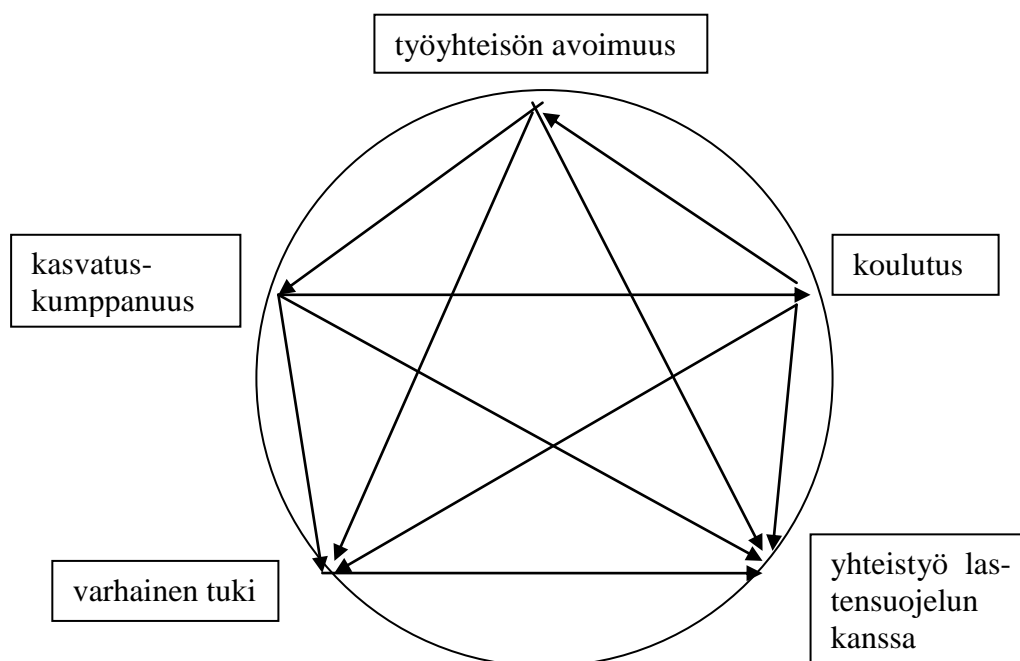
Ihmisen sosiaalisella toiminnalla on usein taipumus rutinoitua ja muuttua itsestään selviltä tuntuviksi toimintatavoiksi. Yksi toimintatutkimuksen keskeinen tavoite onkin rutiinien ja vakiintuneiden toimintatapojen tekeminen tietoisien harkinnan ja tarkastelun kohteeksi. Vasta käytännön tarkasteluun sovellettavien teorioiden ja uusien toimintatapojen kautta voidaan ymmärtää vanhojen rutiinien murtamisen tarpeellisuus ja sitä kautta päästään kehittämään uusia, entistä parempia toimintatapoja. (Saari 2007, 123-124.)

Aktiiviset muutosyritykset eli interventiot saattavat nostaa uudelleentarkasteluun monia tiedostamattomia ajattelu- ja toimintatapoja ja siksi käytännön tutkiminen voi

tuoda esiin runsaasti näkökulmia ja ideoita, kuinka käytäntöä pitää ja on mahdollista kehittää. Myös tutkimusongelma voi tällaisessa tutkimusprosessissa muuttua sen mukaan, millaisia käytännön kehittämistarpeita tutkimuksen edetessä nousee esiin. Tutkija voikin tällöin joutua tekemään toistuvia uudelleenmäärittelyjä tutkimusaseteluun varmistaakseen kehittymisen käytännön edistämisessä. (Saari 2007, 124.)

4.1.1 Arvokello

Opinnäytetyön aihetta ja rajausta suunnitellessani, päätin tutkia arvokello-metodin (kuvio 2) avulla opettajien ajatuksia ja arvioita oman koulunsa kehittämistarpeista. Pyysin opettajia miettimään neljästä viiteen kouluun liittyvää tärkeää asiaa, arvoa, mitkä heidän mielestään kaipaavat kehittämistä ja painotusta nykyistä enemmän. Ohjeistin ja saatoin alkuun arvokellotyöskentelyn opettajienkokouksessa, ja annoin aikaa viisi vuorokautta kotona miettimiseen, koska opettajienkokouksen aikataulu oli rajallinen. Kun arvot on kirjattu arvokellon reunoille, vedetään viivat jokaisen arvon välille ja puntaroidaan arvoja kaksi kerrallaan ja laitetaan esimerkiksi nuolenkärki tai plus-merkki (+) osoittamaan laatijan mielestä tärkeämpää arvoa. Kun kaikki arvot on verrattu toisiinsa, voidaan laskea ja todeta laatijan mielestä tärkein arvo.

Kuvio 2. Esimerkki arvokellotyöskentelystä. Malliarvot Hongon opettajien arvokelloista.

Arvokellopohjia jaettiin kahdeksan ja kaikki ne myös palautettiin työstettynä. Arvokelloissa opettajien kehittämistarpeiksi esittämät asiat on seuraavassa listauksessa otsikoitu kehittämistyön pääteemaksi nousseen yhteistyön pohjalta. Kehittämistarpeiksi oli listattu muun muassa seuraavia asioita:

- koulun ja kodin yhteistyö
 - yhteiset kasvatustavoitteet - kasvatuskumppanuus
 - avoin ja luottamuksellinen ilmapiiri
 - säännölliset kontaktit
 - vanhempien ohjaus vertaistukea käyttäen
 - lapsen kotiasioista kaivataan enemmän tietoa koululle
 - yhteistyö rakentavassa hengessä

- koulun ja kuraattorin sekä koulun ja terveydenhoitajan yhteistyö
 - avoimuus yhteistyössä
 - keskustelut lapsen ja perheen kanssa asioiden oikeilla nimillä, totuudenmukaisesti
 - selvät toimintatavat
 - oikeaa / todellista apua moniammatillisesta yhteistyöstä
 - tukea opettajille
 - tavoitettavuus – oppilaan mahdollisuus tavata aikuinen
 - ”todellinen kohtaaminen”

- koulun ja lastensuojelun sekä perheneuvolan yhteistyö
 - perheneuvolan testit ja tutkimukset
 - tiedon kulku, tiedotus koululle, tietojen luovutus?
 - koululla ei tietoa oppilaan lastensuojelun toimista
 - tiiviimpi yhteys, ilman välikäsiä
 - välimuoto lastensuojeluilmoitukselle – lievempi ratkaisu
 - konsultointiapua
 - yhteyshenkilö (kuraattori?)

- muita esiinnousseita aiheita
 - lasten ja nuorten tarpeiden ja toivomusten huomioiminen muuttuvassa yhteiskunnassa
 - riittävästi avustajia
 - riittävästi erityisopettajia
 - yhteistyö vanhemmat – vanhemmat
 - monipuolinen tekniikan käyttäminen arjen opetustuokioissa
 - maahanmuuttajien opetus, S2 (suomi toisena kielenä) -opetus
 - riittävä tuki erityislapsille
 - koulun kerhotoiminta ja -tarjonta, resurssit
 - hyvää vapaa-ajan toimintaa

Yhteenvedona arvokellotyöskentelyssä tärkeimmiksi nousseiden kehittämiskohtien pohjalta tarvetta olisi esimerkiksi:

- kehittää toimintamalli(t) koulun ja lastensuojelun välille lapsen kannalta tarpeellisen tiedon siirtämiseksi,
- lisätä koulun ja lastensuojelun, sekä koulun ja perheneuvolan yhteistyötä
- lisätä koululla henkilöstön tietoutta lastensuojelusta,
- antaa opettajille välineitä havaita ja huomata sekä käsitellä ongelmia lapsen ja vanhempien kanssa.
- avoimemman keskusteluilmapiirin luomiselle koulun ja kodin välillä.
- lisätä yhteistyötä koulun ja koulukuraattorin sekä koulun ja kouluterveydenhoitajan välillä
- koulukuraattorin ja kouluterveydenhoitajan tavoitettavuuden parantaminen, työskentelypäivien lisääminen
- koulukuraattorin työnkuvan selkiyttäminen ja monipuolistaminen opettajien näkökulmasta

4.1.2 Työkonferenssi

Työkonferenssi toimintatapana perustuu dialogisuuteen ja vuorovaikutukseen eri ammattialojen edustajien kesken. Toimintamuodossa kaikki osallistujat ovat tasa-arvoisia riippumatta omasta asemastaan organisaatiossa. Työkonferenssi on toisin sanoen yhteistoiminnan foorumi, missä tutkimuksen kohteena on haluttu tulevaisuus, toiminnan esteet ja esteiden voittaminen. Osallistujat joutuvat työkonferenssissa sie-tämään erilaisia ja omasta näkemyksestä poikkeavia mielipiteitä ja tulkintoja, mutta kaikki väitteet on demokraattisen dialogin sääntöjen mukaan myös pystyttävä perusteamaan ja esittämään niiden paikkansa pitävyys. (Vartiainen & Pulkkis 2004, 68-69.) Perimmäisenä tarkoituksena tässä tutkimuksessa oli kuitenkin tavoittaa yhteinen visio oppilashuollon tulevaisuudesta ja siihen päästään vain toisen mielipiteitä kuuntelemalla ja arvostamalla, vaikka eri mieltä saa ja tuleekin olla.

Työkonferenssissa lähtökohtana on ryhmätyöskentely, ensin homogeenisissa, samaa ammattialaa edustavissa ryhmissä ja sen jälkeen heterogeenisissä, eri alojen edustajista koostuvissa sekaryhmissä. Tällöin kehittämisideat pääsevät jalostumaan suorassa dialogissa ja myös mahdolliset haasteet tai esteet niiden toteutumiselle tulevat heti esiin muiden alojen edustajien toimesta. (Lehtonen 2004.) Eri alojen edustus tuo myös erilaisia näkökulmia asioihin eikä kehittämistä voisikaan tehdä vain yhden ammattiryhmän kautta, mikäli halutaan kaikkien ryhmien toimivan jatkossa kehittämistulosten: toimintamallien, -tapojen, ynnä muiden mukaan. ”Ideat syntyvät yksilöissä mutta innovaatiot ryhmässä” (Vilka 2005, 17) kertoo kuvaavasti sen, että yksin ei kukaan pysty luomaan mitään niin uutta tai erilaista, kuin mihin ryhmä kykenee. Viimeistään toiminnan siirtäminen käytäntöön vaatii ryhmän tuen ja työn taakseen.

Tutkija-kehittäjän rooli työkonferenssissa on prosessin ohjaaminen ja koossa pitäminen, sekä esimerkiksi osallistujien aktivointi ja herättely keskusteluun. Työkonferenssin antia ovat juuri ryhmätyöt ja vuorovaikutuksessa käydyt keskustelut, ja niistä saaduista aineistoista koostuu tutkimuksen dokumentaatio. Kehittäjän tehtäväksi jää aineiston muokkaaminen ja jäsentely aina seuraavan jatkokäytön pohjaksi. (Lehtonen 2004, 43.)

Jarmo Lehtosen (2004, 37) mielestä työkonferenssiin osallistuvia valittaessa tulisi huomioida, että mukaan kutsutaan 1. muodollisia päätöksenteko-oikeuksia omaavat, 2. henkilöt, joilla on mahdollisuus estää ehdotusten ja ideoiden toteutuminen 3. joiden työhön, toimintaan tai palveluun kehittäminen vaikuttaa 4. asiantuntijat eli henkilöt, joilla on paljon tietoa, mukaan lukien hiljainen tieto ja kokemustieto kehittämisen kohteesta.

Edelliseen perustuen ajattelin olevan tärkeää saada kehittämiseen mukaan päätöksenteko-oikeuksia omaavista Honkajoen sivistystoimenjohtajan sekä kunnanhallituksen ja sivistyslautakunnan jäseniä. Työkonferensseihin itseoikeutetusti kuuluivat ryhmät, joiden työhön kehittäminen ja mahdolliset tulokset suoraan vaikuttavat, eli opettajat, erityisopettajat, koulunkäynninohjaajat ja esikoulun opettaja, kouluterveydenhoitaja ja koulukuraattori sekä aiheen asiantuntijoina edellisten lisäksi oppilaiden vanhemmat.

Oppilaiden vanhempien osallistamista kehittämiseen ja heidän mielipiteidensä ja ajatustensa kuulemista asiaan liittyen pidin erittäin tärkeänä. Koska en ollut selvittämässä tutkimuksessani suoraan oppilaiden kokemuksia ja ajatuksia, toivoin vanhempien olevan tämän ”asiakastiedon” välittäjinä. Kaikkien oppilashuollossa toimivien tahojen tekemä yhteistyö oppilaiden asioissa alkaa usein aina vanhemmista. Vanhemmat ovat oppilashuollollisissa toimenpiteissä se taho, mikä voi olla oppilaan tukemisessa ja avun saamisessa joko jarruna tai kaasuna. Uskoakseni kaikkien motiivina on kuitenkin lapsen edun mukaisesti toimiminen, kunhan tietyt esteet saadaan kaadettua yhteistyön väliltä ja kaikki toimijat ymmärtävät toistensa tarkoitukset.

Työkonferensseihin kutsuttiin siis sivistyslautakunnan ja kunnanhallituksen jäseniä (joiden sähköpostiosoite oli tiedossa) sekä sivistystoimenjohtaja, koulun oppilaiden vanhempia, kaikki Hongon koulun opettajat, molemmat erityisopettajat, koulunkäynninohjaajat, esikoulun opettaja, kouluterveydenhoitaja, kuraattori ja PoSan lastensuojelun edustus. Työkonferenssit järjestettiin Hongon koululla 16.5.2013 klo 13 – 15.30 ja 27.5.2013 klo 13.30 – 15.30. Toivoin työajan puitteissa järjestettävän kehittämisen saavan työnsä ja virkansa puolesta mukanaolevat tahot varmemmin mu-

kaan, mutta toisaalta se taas oli este monelle työssäkäyvälle vanhemmalle ja luottamushenkilölle.

Ajattelin ennakkoon työkonferensseihin osallistuvan kaikkiaan noin 15-30 henkeä ja noin kuusi (6) ryhmää. Kutsuttavien määrää suunnittelin voivani kasvattaa, mikäli ensimmäisen työkonferenssin aikana tai sen jälkeen huomattaisiin, ettei heti oltu osattu kutsua kaikkia kehittämiseen tarvittavan tiedon kannalta olennaisia henkilöitä. Kuitenkin 1. ja 2. työkonferenssin huonon ajankohdan ja päällekkäisten palaverien ja sattumusten kautta sekä lastensuojelun kokonaisvaltaisen poisjäännin vuoksi kehittämiseen osallistuneiden henkilöiden määrä jäi selvästi omista odotuksistani.

Perhepalvelujohtaja PoSasta ilmoitti, että eivät saa lastensuojelusta resurssien vuoksi edustusta paikalle, mutta ilmaisi kehittämistyön aiheen olevan tärkeä ja ajankohtainen. Olin laittanut kutsun myös PoSan alueella toimivien koulukuraattoreiden esimiehelle, ja esittänyt toiveen saada kehittämistyöhön mukaan kaikki tai ainakin useamman kuin vain Hongossa toimivan koulukuraattorin, mutta kutsuuni ei vastattu. Useamman kuraattorin osallistumisella olin tavoitellut laajempaa näkemystä eri koulujen ja koulukuraattoreiden yhteistyöstä ja mahdollisista olemassa olevista hyvistä käytänteistä. Lisäksi mahdollisten uusien, kehittämisen kautta syntyneiden käytänteiden levitys Hongon koulua ja Honkajokea laajemmalti olisi ollut helpompaa.

4.1.3 Yksilöhaastattelu

Lapsi- ja perhekohtaisesta sosiaalityöstä, eli lastensuojelusta ei valitettavasti saatu edustajaa mukaan yhteistyön kehittämiseen ja siihen liittyvään työkonferenssityökentelyyn. Lastensuojelun mukanaolo kehittämisessä koettiin ensiarvoisen tärkeäksi juuri koulun toimijoiden kokeman yhteistyön puutteen vuoksi. Lähetin perhesosiaalityön päällikölle kutsun jokaiseen työkonferenssiin, mutta vastauksessa kerrottiin aina sosiaalityöntekijöiden olevan niin kiinni käytännön työssä, ettei se ole tämänhetkisten resurssien puitteissa mahdollista.

Sain itse kuitenkin kutsun keskustelemaan PoSan lastensuojelun tiimin palaveriin kehittämistyöstäni ja siinä tärkeiksi nousseista yhteistyöasioista. Niinpä mietimme yhdessä viimeiseen työkonferenssiin osallistuneiden kesken tärkeimpiä kohtia ja esimerkiksi yhteistyötä heikentäviä seikkoja, jotka minun tuli nostaa keskusteluun lastensuojelun palaverissa seuraavalla viikolla. Paikalle mennessäni sain kuitenkin tietää, että sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat olivat palanneet jo omien töidensä ääreen, joten ainoaksi vaihtoehdokseni tuli haastatella lastensuojelun osuudesta perhesosiaalityön päällikköä Kaija Järvi-Karttusta, joka oli nimetty PoSasta yhteyshenkilöksi kehittämistyöhöni.

Kerroin perhesosiaalityön päällikölle tähänastisesta kehittämisestä ja työkonferenssien kulusta ja saaduista tuloksista siihen mennessä. Kävimme kohta kohdalta läpi kaikki lastensuojelua ja koulupsykologin toimintaa koskevat kerätyt visiot eli tulevaisuuden tavoitteet ja toiveet yhteistyöltä. Perhesosiaalityön päällikkö vastasi rehellisesti omien näkemystensä mukaan ja keskittyi kaksituntiseen keskusteluunme täysipainoisesti. Hän ei kuitenkaan kokenut lastensuojelulla olevan tarvetta ehkäisevän lastensuojelun toimijoiden kanssa tehtävään yhteistyön kehittämiseen, vaan kertoi heidän olevan yhteydessä mikäli lastensuojelun työntekijät katsovat sen aiheelliseksi. Hän perusteli kantaansa muun muassa rajallisilla resursseilla ja työntekijöiden ammattitaidolla tehdä työtä erilaisten oppijoiden kanssa. Haastattelun anti on kuvattuna tarkemmin kehittämistoiminnan tulokset osiossa.

5 KEHITTÄMISPROSESSIN KUVAUS

5.1 Visiot ja esteet niiden toteutumiseksi - ensimmäinen työkonferenssi

Ensimmäiseen työkonferenssiin osallistui kaikkiaan yhdeksän (9) henkeä itseni lisäksi. Mukana oli kaksi (2) vanhempaa (= isää), koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja, sivistystoimenjohtaja, erityisopettaja, kaksi (2) luokanopettajaa ja koulunjohtaja, joka

toimii myös luokanopettajana. Monen yhteensattuman summana kukaan luottamushenkilöistä ei päässyt osallistumaan ja vanhempien määräkin jäi kovin vähäiseksi, vaikka ennen työkonferenssia henkilökohtaisesti vielä soittelin, kutsuin ja houkuttelin mahdollisesti kyseiseen aikaan osallistumaan pääseviä vanhempia mukaan.

Koska edustus oli huomattavasti odotettua pienempi, päätin jakaa osallistujat neljään (4) ryhmään seuraavasti: Koulunjohtaja ja sivistystoimenjohtaja olivat yksi ryhmä, erityisopettaja ja luokanopettajat toinen ryhmä, vanhemmat kolmas ryhmä ja kuraattori ja terveydenhoitaja muodostivat neljännen ryhmän.

Oppilashuollon ihannetilanteen visioiminen ei ollut näille ryhmille ihan helppoa. Ilmeisesti arkirealismi piti kovassa otteessa ja kiertäessäni ryhmissä, sain yllyttää positiivisuuteen ja unelmointiin: ”Millaista tai mitä olisi jos kaikki olisi mahdollista?” Tästäkin huolimatta ryhmien kokoamat visiot sisälsivät jo valmiiksi esteitä niiden toteutumiselle. Koska kokonaisryhmä oli sen verran pieni ja keskustelua heräsi kiitettävästi visioista ja samanaikaisesti myös niiden esteistä, päätin jättää toisen ryhmäosion pois ja kävimme esteitä läpi koko ryhmän voimin keskustellen. Yllättävää vision toteutumisen esteitä mietittäessä oli se, että kovin monessa asiassa ei todellisuudessa ollutkaan mitään estettä, vaan vision toteutuminen oli enemmänkin toteuttamisen tahtotilasta ja puuttuvista toimintamalleista kiinni.

5.2 Vision esteiden ylittäminen - toinen työkonferenssi

Toinen työkonferenssi järjestettiin maanantaina 27.5.2013. Osallistujia oli jälleen yhdeksän, mutta vain neljä myös ensimmäiseen kertaan osallistunutta eli kuraattori, kouluterveydenhoitaja, koulunjohtaja ja yksi vanhempi. Uusina mukana oli yksi vanhempi (äiti), yksi luokanopettaja ja kolme (3) luottamushenkilöä kunnanhallituksesta. Tällä kertaa puolestaan opettajien osallistuminen oli vähäistä, mikä selittyi mm. sairastumisilla, päällekkäisellä kokouksella (varhaiskasvatuksen tukiryhmä) ja viimeisen kouluviikon kiireillä.

Jaoin osallistujat kolmeen kolmen hengen ryhmään niin, että jokaiseen ryhmään tuli myös yksi edelliseen työkonferenssiin osallistunut. Aluksi kerroin hyvin lyhyesti tä-

hänastisesta työskentelystä ja työkonferenssista toimintatapana ja alustin senkertaisen työskentelyn, eli ratkaisut visioiden esteiden voittamiseksi.

Olin listannut edellisen työkonferenssin tuotoksena 35 visiota ja niiden esteet. Jaoin jokaiselle ryhmälle noin kymmenen estettä pohdittavaksi. Vaikka visioissa oli hyvin samankaltaisiakin asioita, en ollut liittänyt niitä toisiinsa, vaan ajattelin saavani mahdollisimman monipuolisesti tietoa ja ajatuksia, kun ryhmissä pohdittaisiin osittain samoja asioita. Tämä ratkaisu osoittautui kuitenkin täysin vääräksi käytettävissä olevalla aikataululla. Ensimmäisen työkonferenssin visiot ja esteet olisi ollut syytä analysoida ja ”niputtaa” yhteen, ja yhdessä miettiä sitten niihin ratkaisuja.

Ryhmissä meni jonkin verran aikaa kirjattujen visioiden ja esteiden selventämiseen niille, jotka eivät olleet osallistuneet edelliseen tilaisuuteen. Orientoituminen ja asiaan sisäänpääsy kesti ensikertalaisilla pidempään, kuin taas niillä, jotka olivat jo visioiden mietinnässä olleet mukana. Tämä vei jonkin verran tehokasta työskentelyaikaa ja pohdintaa ryhmiltä.

5.3 Visiot, esteet, esteiden ylittäminen - yhteenveto

Työkonferensseissa esiin nousseet oppilashuollon kehittämistarpeet voidaan jakaa kuuteen (6) eri yhteistyöalueeseen: 1. koulun sisäinen yhteistyö, 2. koulun ja kodin yhteistyö, 3. koulun ja koulukuraattorin sekä 4. koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyö, 5. koulun ja koulupsykologin yhteistyö ja 6. koulun ja lastensuojelun yhteistyö.

Ennakkokäsitykseni mukaisesti lastensuojelun työntekijöiden kanssa tehtävän yhteistyön puute puhuttikin paljon ja yhteistyön kehittämiseksi koettiin olevan tarvetta. Yllättävää pohdinnoissa oli mielestäni se, että koulun ja kodin välinen yhteistyö ei saanut enempää keskusteluaikaa ja sen kehittämiseksi ei koettu kovinkaan suurta tarvetta. Sen sijaan oppilashuollon kehittämisessä ehkäisevän lastensuojelun kannalta esiin nousi uutena asiana koulun ja koulupsykologin yhteistyö melkoisen vahvana tarpeena, ja samoin esiin nostettiin vahvasti myös koulun sisäinen yhteistyö.

5.3.1 Koulun sisäinen yhteistyö

Koulun sisäiseen yhteistyöhön luetaan tässä kuuluvaksi luokanopettajat, erityisopettajat sekä koulunkäynninohjaajat, eli koulun opetustyöhön ja –tilanteisiin osallistuvat henkilöt. Eniten koulun sisäisessä yhteistyössä puhutti ajan löytäminen yhteisille keskusteluille ja pohdinnoille opettajan ja erityisopettajan sekä koulunkäynninohjaajan kesken. Suunnitteluun ja arviointiin kaivattiin yhteistä sovittua aikaa lukujärjestykseen, jolloin osallistujat saisivat todella keskittyä meneillään olevaan palaveriin. Ja että olisi oikea palaveri, eikä vain nopeaa ajatuksenvaihtoa tunnin alussa, kuka tekee mitä ja kenen kanssa. Tällöin tekeminen olisi suunnitelmallista ja opetusryhmän tai tietyn oppilaan tavoitteita tukevaa. Samassa toteutuisi vertaistuki tiettyjen oppilaiden kanssa työskentelevien kesken ja pystytään toteamaan ja varmistamaan että lapsen kehityksen suunta on oikea.

Syyslukukaudella lukujärjestykset tulee heti laatia niin, että opettajilla ja heidän kanssaan työskentelevillä koulunkäynninohjaajilla ja erityisopettajilla on viikoittainen yhteistyöpalaveri merkittynä lukujärjestykseen. Palaverit pyritään sopimaan joko koulupäivän alkuun ennen opetuksen alkua tai koulupäivän ja opetuksen päätteeksi, tai tarvittaessa opetusjärjestelyjä tekemällä turvataan palaverin toteutuminen.

Visiot:

1. Luokanopettaja – erityisopettaja – koulunkäynninohjaaja -ryhmälle sovittu viikkopalaveriaika suunnittelulle tarvittavien luokkien osalta.
2. Avoin keskusteleva ilmapiiri.
3. Pedagogista keskustelua työyhteisössä esimerkiksi opekokousten yhteydessä, ideointia ja kehittämistä.
4. Tukea ja kannustusta uusien työskentelytapojen ja -muotojen ideointiin ja kehittämiseen.
5. Koulutusta ja ideoiden vaihtoa yli kuntarajojen esimerkiksi niin kutsuttujen veso -koulutuspäivien muodossa.

5.3.2 Koulun ja kodin yhteistyö

Yhteydenpidosta koululta kotiin positiivisissa asioissa puhuttiin jo ensimmäisellä kerralla ja keskustelu päättyi siihen, etteivät vanhemmat ehkä kuitenkaan kokeneet tarvetta sellaiselle. Toisen työkonferenssiin osallistuneen isän sanoin: ”Kulttuuri on aina ollut, että hyvin menee jos ei mitään kuulu”. Toisella kerralla kuitenkin mietittiin asiaa siltä kannalta, että entä jos kuuluu ja paljon. Koska negatiivinen yhteydenpito ja ilmoittaminen koululta suuntautuvat paljon samoille oppilaille ja perheille, tällöin positiivista palautettakin voisi kohdistaa juuri näiden oppilaiden kotiin. Eli jos luokassa on oppilas, joka antaa jatkuvasti aihetta olla yhteydessä kotiin ja huoltajiin negatiivisessa sävyssä, opettaja voisi hyvin sujuneen päivän tai viikon tullessa kirjoittaa siitä reissariviestin tai muuten olla yhteydessä kotiin ja kertoa myös hienosta tsemppauksesta oppilaan taholta.

Visiot:

1. Positiivista palautetta hyvin/ paremmin sujuneista päivistä tai viikoista reissariviestein tai puhelimitse vanhemmille, jotka saavat lapsestaan pääasiassa negatiivissävytteistä viestiä.
2. Mahdollisista vaikeuksista ja pulmista ollaan yhteydessä kotiin rohkeasti ja riittävän ajoissa.
3. Lapsella mahdollisuuksia keskusteluun aikuisen kanssa koulupäivän aikana tai heti koulun päätyttyä.

5.3.3 Koulun ja koulukuraattorin yhteistyö

Kuraattoritoiminnan osalta pohdittiin käyttöönotettavaksi joissakin Kankaanpään kouluissa jo käytössä olevaa mallia niin kutsutusta huoltajapalaverista. Se selkiyttäisi montaa erityisesti asiakkuuden alkuun liittyvää kehittämiskohtaa. Huoltajapalaveri on kuraattorityön niin sanottu aloituspalaveri, missä ovat mukana oppilas ja hänen vanhempansa tai huoltajansa, luokanopettaja ja kuraattori. Tarkoituksen mukaan myös erityisopettaja tai koulunkäynninohjaaja voivat osallistua, erityisesti jos oppilas saa tukea oppimiseensa tai koulussa olemiseensa myös näiltä tahoilta. Huoltajapalaverissa on tarkoitus yhdessä keskustella koulussa tai kotona heränneestä huolesta,

saada muiden näkemyksiä asiaan sekä sopia kuraattorityöstä ja asettaa sille tavoitteet (tavoitelähtöinen työskentely). Näin kaikilla on sama tieto siitä, miksi oppilas aloittaa käynnit kuraattorilla ja mihin sillä pyritään. Yhteisessä palaverissa poistuu myös vanhempien huoli siitä, mitä lapsesta puhutaan ja oppilashuollon toimijat puolestaan saavat vaihtaa tietoja vanhempien läsnä ollessa ilman huolta salassapitosäädöksistä. Huoltajapalaverin sopiminen vaatii kaikilta osapuolilta aikataulujen yhteensovittamisesta johtuvaa joustoa, mutta kuten keskusteluissa todettiin, se ei voi nousta esteeksi mallin käyttöönotolle.

Visiot:

1. Koulukuraattorin tavoitettavuus parempi ja enemmän päiviä koululla.
2. Huoltajapalaverit käyttöön (kuraattori, oppilas, huoltajat, opettaja ja tarpeen mukaan erityisopettaja ja/ tai koulunkäynninohjaaja)
3. Tarpeellisen tiedon kulku riittävän ajoissa molempiin suuntiin.
4. Lähetetä koulukuraattorille käyttöön.
5. Koulukuraattori linkkinä koulun oppilashuollon ja lastensuojelun toimijoiden välillä.
6. Tuntien (esim. ryhmäytyt, päihteet) pitoa myös alakoululla.
7. Luokka- ja välituntitilanteiden seuraamista oppilaan auttamisen tueksi ja tiedoksi kotiin

5.3.4 Koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyö

Koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyössä keskityttiin lähinnä terveydenhoitajan ja oppilaiden väliseen yhteistyöhön ja siinä tutuksi tulemiseen toisilleen. Tuttuudella tavoiteltiin sitä, että oppilaan keskustelutarpeen ilmetessä tai terveyteen liittyvissä kysymyksissä olisi helpompi hakea kontaktia tutulta tuntuvaan henkilöön. Terveydenhoitaja kertoi käyneensä aina ensimmäisellä luokalla esittäytymässä ja pitävänsä mielellään vaikka jokaiselle vuosiluokalle kerran lukuvuodessa tunnin jostakin sopivasta terveyteen liittyvästä aiheesta, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi. Tämä käytäntö pystyttäisiin aloittamaan heti syyslukukauden alussa.

Puheissa sivuttiin myös opettajien ja kouluterveydenhoitajan yhteistyötä ja tiedonvaihtoa esimerkiksi tilanteissa, kun opettajalla on herännyt huoli jonkun oppilaan terveydentilasta ja oppilashuoltoryhmässä on sovittu lapsen ohjaamisesta jatkotutkimuksiin esimerkiksi lääkärille, erityisterveydenhuoltoon tai laboratoriokokeisiin. Jos sitten esimerkiksi laboratoriokokeissa ilmenee seikka, joka vaikuttaa lapsen yleiseen vointiin ja jaksamiseen koulussa ja oppitunneilla, mutta on sinällään hyvin pieni asia ja helposti korjattavissa, mietittiin estääkö terveydenhoitajan vaitiolovelvollisuus sen kertomisen vaikka se olennaisesti vaikuttaa lapsen koulunkäyntiin. Keskusteluissa todettiin, että kyseisenluonteinen asia on syytä kertoa opettajalle, jotta tämä tietää että asialle tehdään jo jotakin, ja osaa toisaalta suhtautua oikein oppilaan väsymykseen kyseessä ollessa fyysinen, todellinen syy. Puhuttiin myös siitä, että välttämättä opettajalle tiedottaminen tai tiedottamatta jättäminen ei ole kiinni kouluterveydenhoitajan vaitiolovelvollisuudesta, vaan oppilas ja vanhemmat saattavat hyvin jatkaa asian eteenpäinviemistä ja mahdollista hoitoa muun tahon, esimerkiksi lääkärin ja terveysaseman terveydenhoitajien kautta, eikä kouluterveydenhoitajakaan saa suoraan tietoa asiasta ellei erikseen kysy. Eli tällaisista tapauksissa seurannasta sopiminen oppilashuoltoryhmässä on tärkeää. Ja jälleen tulisi painottaa perheelle tiedon välittämisen tärkeydestä koululle ja lapsen opettajalle.

Visiot:

1. Kouluterveydenhoitajan esittäytyminen 1.luokan oppilaille syyslukukauden alussa.
2. Oppituntien pitäminen sopivista aiheista muille luokille erikseen sovittaessa.
3. Oppilaan tilanteen seuraaminen ja mahdollinen tiedottaminen jatkotoimenpiteiden osalta terveydenhuollossa. Koululle tieto etenemisestä viimeistään seuraavassa oppilashuoltoryhmän kokouksessa.
4. Vanhempien muistuttaminen tärkeän tiedon eteenpäinviemisessä koululle tilanteissa, joissa terveydenhoitajan vaitiolovelvollisuus estää kertomisen.

5.3.5 Koulun ja koulupsykologin yhteistyö

Molemmissa työkonferensseissa puhutti lakisäätöisen (lastensuojelulaki) koulupsykologipalvelun puuttuminen. Hongon koulussa ei ole koulupsykologia saatavilla,

koska sosiaali- ja terveystalvet alueella tuottavaan Pohjois-Satakunnan perustalvetu-liikelaitostuntayhtymään ei ole saatu koulupsykologia. Tällöin jää puuttumaan tarvittava tuki, tietous ja ohjaus esimerkiksi oppimisvaikeuksiin ja oppimistutkimuksiin liittyen. Selvänä siis pidettiin, että koulupsykologin konsultaatio on jollakin tapaa järjestyttävä.

Toisessa työkonferenssissa kuitenkin selvisi, että PoSa on ostanut koulupsykologin palvelua yksityisiltä palveluntuottajilta joidenkin muiden jäsenkuntiansa tarpeisiin, joten teoriassa ainakin palvelua pitäisi olla saatavilla. Lisäksi tulee selvittää PoSasta koulupsykologitilanne ja mahdollisuudet palveluihin Hongon koulun ja Honkajoen kunnan osalta.

Visiot:

1. Koulupsykologin talvetut ja konsultaatio käyttöön.
2. Toimivan yhteistyösuhteen luominen.
3. Koulupsykologin osallistuminen oppilashuoltoryhmään.

5.3.6 Koulun ja lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön yhteistyö

Lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun työntekijöiden (PoSa) osallistuminen oppilashuoltoon oli paljon puheissa molemmilla kehittämiskerroilla. Toisella kerralla mietittiin muun muassa mennyttä aikaa, kun lastensuojelun henkilöstöä oli omassa kunnassa tavoitettavissa ja toivottiin siltä osin paluuta vanhaan, että kunnan perustalvetukeskuksessa (entinen terveystasema) voisi olla myös yksi lastensuojelua tunteva ja asioista tietävä henkilö paikalla edes joinakin päivinä viikossa, jolloin voi tarvittaessa ottaa yhteyttä.

Suureksi ongelmaksi lastensuojelun osalta todettiin tiedon kulku, molempiin suuntiin, mutta erityisesti lastensuojelusta kouluun. Toivottiin, että koululle tulisi tieto perheen ongelmista siinä määrin, kuin ne voivat vaikuttaa lapsen oppimiskykyyn ja -haluun, keskittymiseen, ynnä muuhun lapsen jokapäiväiseen koulunkäyntiin. Ja koska lastensuojelun ennakoitiin salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden puitteissa kiistävän tämän mahdollisuuden, toivottiin lastensuojelun työntekijöiden edes puhuvan

enemmän perheelle kouluun ja opettajalle tiedottamisen ja kertomisen tärkeydestä. Tavoitteena olisi tällöin saada vanhempien suostumus asian kertomiseen tai vielä parempi niin, että kotoa oltaisiin suoraan yhteydessä kouluun ja kerrotaan perheen tilanteesta ja perheelle annettavista tukitoimista ynnä muista. Tällöin yhteistyö koulun ja lastensuojelun työntekijöiden, esimerkiksi annettavan perhetyön välillä olisi helpompaa, joustavampaa, avoimempaa ja enemmän kaikkia osapuolia hyödyttävää.

Työkonferenssissa pohdittiin myös puheeksiottoa ja vaitiolovelvollisuutta samalta kannalta kuin lastensuojeluilmoituksen tekemistä, eli mitä voi tapahtua jos kerron tai otan puheeksi asian ja mitä voi tapahtua jos en ota. Päädyttiin siihen, että vaatii tarkkaa harkintaa kaikilta oppilashuollon osapuolilta, että mikä tieto on lain tarkoittamaa opetuksen kannalta välttämätöntä tietoa ja sellaista, mikä auttaa huomioimaan lapsen erityisiä ja tuen tarpeita, eikä aiheuta millään tavalla haittaa asianosaiselle. Eli milloin hyöty ajaa ohi haitan.

Keskustelua herätti odotetusti myös lastensuojeluilmoituksen tekeminen ja myös oudompi käsite; pyyntö lastensuojelun tarpeen arvioinnista, minkä voivat opettaja, kuraattori tai kouluterveydenhoitaja tehdä yhteistyössä perheen kanssa. Moni ei tiennyt käsitteen olemassaolostakaan ja pohdittiin, moniko vanhempi on myös tietämätön asiasta. Tähän nähtiin ratkaisuna lastensuojelun edustajan osallistuminen vanhempainiltoihin, koulutukset oppilashuollon henkilöstölle (opettajille ja koulunkäynninohjaajille, varhaiskasvatukseen) sekä lastensuojeluilmoituksen ja tarpeen arvioinnin markkinointi alueen asukkaille esimerkiksi paikallislehdissä. Tarpeellisena tiedottamisen kohteena koettiin myös lastensuojeluilmoituksen tekemisen mahdollisuus nimettömänä, esimerkiksi naapurin, lapsen kaverin vanhemman, tuttavän tai sukulaisen roolissa.

Visiot:

1. Välttämättömän ja tarpeellisen tiedon siirto koululle lapsen tukitoimista ja tieto lastensuojeluilmoituksen vastaanottamisesta ja toimiin ryhtymisestä.
2. Tai vaihtoehtoisesti lastensuojelun työntekijöiden kehoitus vanhemmille kertoa lasta koskevista asioista, muun muassa käynnissä olevista tukitoimista lapsen opettajalle.

3. Opettajien mukaan ottaminen palaveriin, etenkin jos perheessä on perhetyöntekijä, jonka tehtävä on tukea lasta kotiläksyissä tai tuki ja tuen tarve muuten liittyy koulunkäyntiin.
4. Tuen mahdollisuus perheelle ennen lastensuojelun asiakkuutta, esimerkiksi kodinhoitaja ja koululaisten perhetyö?
5. Sovitaan lastensuojelun edustajien kanssa heidän osallistumisestaan tarvittaessa vanhempainiltoihin ja pitämään koulutuksia koulun ja oppilashuollon henkilöstölle lastensuojelun tiimoilta.
6. Laaditaan tiedotteet jaettavaksi vanhemmille ja julkaistavaksi esimerkiksi kuntatiedotteessa koskien muun muassa lastensuojeluilmoituksen tekemistä, pyyntöä lastensuojelun tarpeen arvioimiseksi ja ilmoitusvelvollisuutta.
7. Edelliseen perustuen rohkaistaan myös vanhempia välittämään tietoa huolestaan periaatteella koko kylä kasvattaa.

5.4 Visioista käytäntöön; kolmas työkonferenssi

Kolmannessa eli viimeisessä työkonferenssissa, mikä pidettiin syyskuussa 2013, oli tarpeen selvittää, miten visioita lähdetään toteuttamaan käytännössä ja ketkä toimivat niiden toteutumisen vastuuhenkilöinä. Paikalla tässä työkonferenssissa olivat koulunjohtaja, neljä luokanopettajaa, kaksi erityisopettajaa, sivistystoimenjohtaja ja koulu-terveydenhoitaja. Vanhempia ja luottamushenkilöitä ei tällä kertaa osallistunut työskentelyyn johtuen melko nopeasta järjestämis- ja kutsuaikataulusta ja lisäksi työkonferenssi pidettiin jälleen opettajien työajalla kello 13.30-16, mikä taas ei sopinut muille työssäkäyville tahoille. Tässä vaiheessa ei kehittämiseen olisi myöskään saatu enää lisäarvoa kutsumalla vanhempien tai luottamushenkilöiden joukosta uusia, työmenetelmää tuntemattomia henkilöitä. Työkonferenssissa käsitelimme muut esiin-nousseet koulun yhteistyöparit paitsi koulukuraattorin, koulupsykologin ja lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön, koska näiden edustajat eivät päässeet osallistumaan työkonferenssiin.

Koulun ja koulukuraattorin yhteistyön käytäntöjä mietittiin Hongon koulun oppilashuoltoryhmän palaverissa, mihin osallistuivat koulukuraattori, koulunjohtaja, kak-

si erityisopettajaa ja kouluterveydenhoitaja, sekä minä kehittämistyön vetäjänä. Ryhmässä käytiin avointa keskustelua ja osapuolet saivat myös uutta tietoa yhteistyön toimimattomuuden syistä. Esimerkiksi koulukuraattorin kokemus siitä, että hänen työaikansa noin yksi päivä viikossa Hongon koululla on ylimitoitettu, oli johtanut siihen, että hän työskenteli ilman sovittuja varauksia olevat päivät yhteiskoululla tai lähti aiemmin Kankaanpäähän tekemään kirjauksia. Opettajat puolestaan olivat sitä mieltä, että kuraattori on hyvin vähän paikalla, ja niinäkin aikoina ottaa vastaan vain ajanvarauksella tulevia oppilaita. Opettajat kokivat, ettei kuraattorin palvelu tavoita heitä eivätkä he tiedä, minä päivinä ja mihin aikaan kuraattori on talossa tavoitettavissa. Keskustelussa onnistuttiin mielestäni löytämään konkreettisia kehittämis-kohtia ja tavoittamaan yhteinen tahtotila sekä koulukuraattorin että kouluterveydenhoitajan ja opettajien yhteistyöhön.

6 KEHITTÄMISTOIMINNAN TULOKSEN KUVAUS

Keväällä pidetyn kahden työkonferenssin pohjalta otettiin jo heti syyslukukauden 2013 aluksi käyttöön joitakin uusia toimintalinjoja ja toimintatapoja. Esimerkiksi koulun sisäisen yhteistyön tiivistämiseksi ja (pedagogisten) keskustelumahdollisuuksien lisäämiseksi niin kutsuttu opekokous sovittiin pidettäväksi entisen, noin kahdenkolmen (2-3) viikon välein noudatetun kaavan sijasta joka viikko, aina maanantaisin 14.30 – 15.30. Yhteistyön mahdollisuuksien lisäämiseksi poistettiin myös 4.-6. luokkien erityisopettajalta välituntivalvonta, mikä haittasi kahden koulun (Hongon koulu ja yhteiskoulu) väliä kulkevan opettajan tavoitettavuutta.

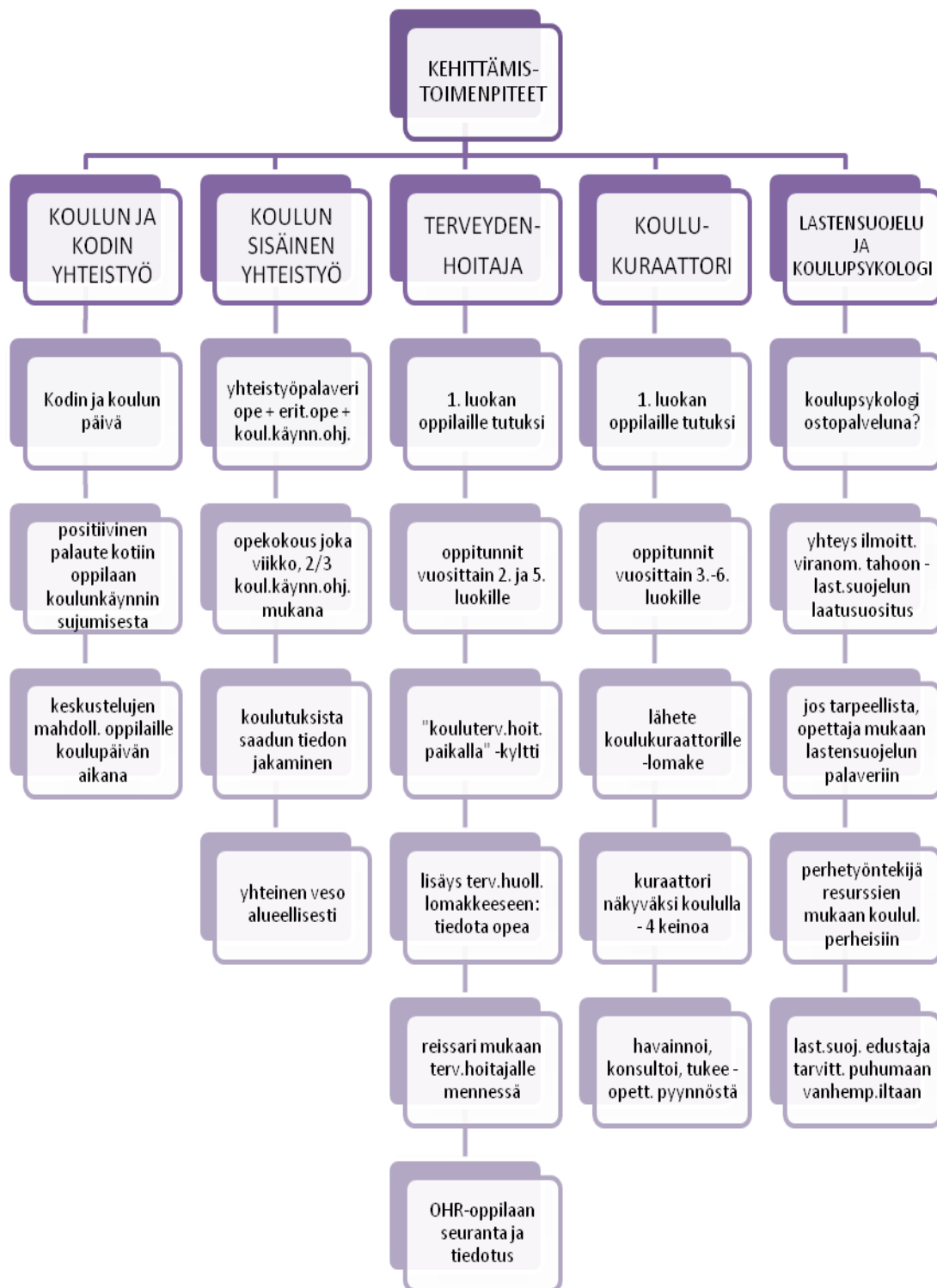
Koulun ja kodin avoimen yhteistyön lisäämiseksi syyskuussa vietettiin Hongon koulussa ensimmäistä valtakunnallistakin koulun ja kodin päivää. Yhden perjantain aikana oppilaiden vanhemmat, sisarukset, isovanhemmat, kummit, ynnä muut olivat tervetulleita tutustumaan kouluun ja osallistumaan lapsen mukana oppitunteihin. Opettajat olivat suunnitelleet tunteja sen mukaan, halusivatko osallistua vanhempia yhteiseen tekemiseen, oppimisen tueksi tai esimerkiksi näyttää oppilaan normaalin

oppitunnin jossakin aineessa. Halutessaan vieraat saattoivat osallistua myös koulu-ruokailuun yhdessä oppilaan kanssa.

Koulunjohtaja oli kodin ja koulun päivänä tavoitettavissa koko aamupäivän aamukahvien merkeissä ja koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja olivat myös koululla ja koulunjohtajan aamukahvilla tavattavissa. Koulun ja kodin päivään osallistui kaikkiaan noin 70 vierasta ja päivä sai kiitosta sekä vierailta että koulun henkilökunnalta. Tavoite on järjestää jatkossakin vastaavanlainen yhteistyöpäivä ja runsas osanotto vanhempien suunnalta edesauttaa varmasti sen toteutumista.

Lisäksi koulukuraattori ja terveydenhoitaja kävivät yhteisesti esittäytymässä ja puhumassa työstään ensimmäisen luokan oppilaille. Koulukuraattori aloitti myös heti lukukauden aluksi luokkatasoisesti tuntien pitämisen 3.-6. luokille aiheesta minä ja muut – ryhmä- ja ryhmäytysharjoituksia.

Seuraavassa kuviossa (kuvio 4.) on kuvattu yhteistyötahoittain sovitut uudet tai parannetut toimenpiteet ja käytänteet yhteistyön sujuvoittamiseksi. Sen jälkeen kehittämistuloksia on kuvattu yhteistyötahoittain, jolloin heti alaotsikon jälkeen on kuvattu (kuviot 5.-9.) kehittämisen myötä esiin nousseet tärkeimmät tulokset. Tärkein tulos ei välttämättä ole kaikilta osin ollut konkreettinen, mutta muuten jollakin tapaa merkittäväksi noussut asia. Tärkeimpien kehittämistulosten kuvion jälkeen on vielä listattu yhteistyötahoittain sovitut käyttöönotettavat toimenpiteet.

Kuvio 4. Kehittämistyön tuloksena saadut toimenpiteet yhteistyötahoittain.

6.1 Koulun ja kodin yhteistyö

Kuvio 5. Koulun ja kodin yhteistyön tärkeimmät kehittämistulokset.

Konkreettisia uusia käytäntöjä tai toimintamalleja ei koettu juurikaan tarpeelliseksi käynnistää niin vanhempien kuin oppilashuollon toimijoidenkaan taholta. Reissuvihot kulkevat edelleen koulun ja kodin väliä, eikä esimerkiksi Yhteiskoululla jo käytössä olevaa Wilma-yhteyttä (oppilaitoksen hallinto-ohjelman www-liittymä) olla ainakaan ihan lähitulevaisuudessa ottamassa käyttöön Hongon alakoulussa yhteydenpitoa helpottamaan. Tänä syksynä ensimmäistä kertaa järjestetty koulun ja kodin päivä tulee kuitenkin saamaan jatkoa ja siitä toivotaan uutta jokavuotista perinnettä.

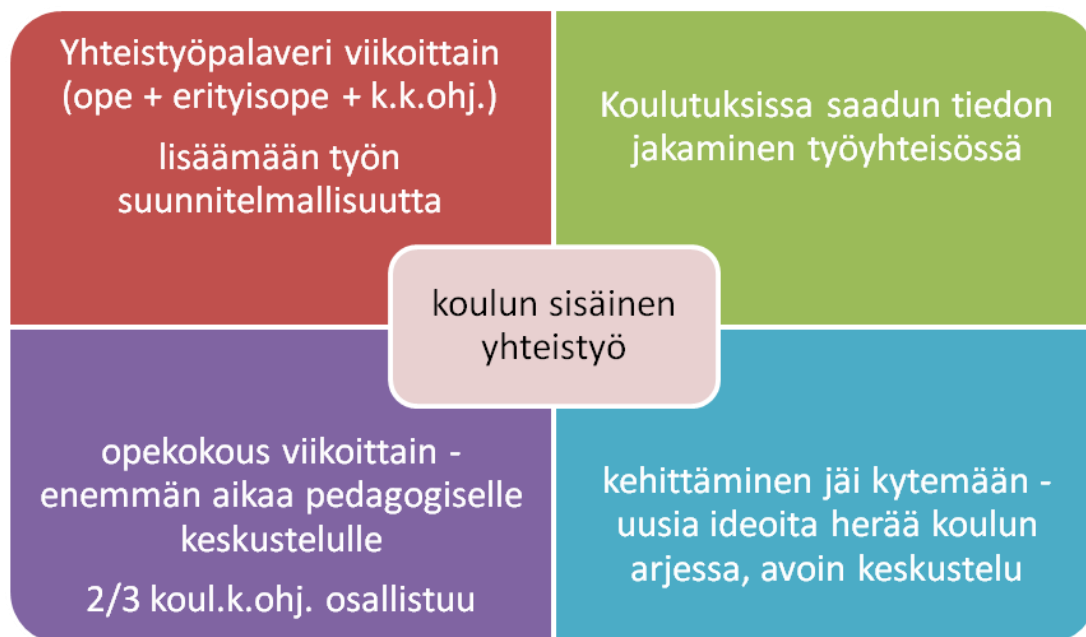
Työkonferensseissa vanhemmat ajoivat myös lastensa asiaa ja toivoivat opettajien tarjoavan lapsille mahdollisuuksia ja tilaisuuksia tulla keskustelemaan, esimerkiksi tunnin alussa, ruokailussa, välitunneilla ja koulun päätyttyä. Opettajien toivottiin olevan aistit avoinna, sillä kaikki lapset eivät uskalla tulla puhumaan asioistaan opettajalle, mikäli hän vaikuttaa yhtään etäiseltä tai kiireiseltä. Keskusteluissa puhuttiin yleisen juttelun tärkeydestä esimerkiksi koulupäivän tai tunnin alussa ja opettajan saatavilla olosta. Koulun taholta todettiin esimerkiksi ruokailujen osalta noudatettavan yleistä käytäntöä, että kaikki aikuiset istuvat eri ruokapöydissä keskenään tarjoten näin keskustelumahdollisuuden mahdollisimman monelle lapselle ruokailun yh-

teydessä. Myös koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja, erityisopettajat ja koulunkäynninohjaajat ruokailevat yhdessä lasten kanssa.

Työkonferensseissa esiin nousseeseen tarpeeseen tiedottaa lasten hyvistä ja onnistuneista päivistä tai viikoista niille vanhemmille, jotka saavat pääasiassa negatiivisyytteistä viestiä lastaan koskien, ei koettu tarvetta tai halua ottaa yhtenäistä käytäntöä käyttöön vaan jokainen opettaja toimii edelleen oman näkemyksensä ja kokemuksensa mukaan. Asiaan liittyen ehdotettiin muun muassa, että opettaja voisi ottaa aina noin yhden-kahden oppilaan vanhemman kanssa tiivistetyn viestin ja kuulumisten vaihdon käyttöön esimerkiksi noin kuukauden ajaksi, jolloin esimerkiksi joka viikon lopussa opettaja sopimuksen mukaan joko soittaisi tai kirjoittaisi reissuvihkoon viestiä kuluneesta viikosta. Vanhemmat puolestaan voisivat laittaa reissariviestiä opettajalle esimerkiksi lapsen viikonlopun ja läksyjenteon sujumisesta viikon aluksi. Tämän todettiin olevan yksi mahdollisuus yhteydenpitoon, mutta opettajat halusivat kuitenkin toimia ilman yhteistä toimintalinjaa jokaisen oman harkinnan mukaan.

Opettajat kuitenkin tiedostivat myös positiivisen palautteen kertomisen tärkeyden kotiin ja loppuseminaarissa voitiinkin todeta tämänkin asian jääneen ”pinnalle” ja tulevan enemmän arjessa ja viestinnässä esiin. Eli opettajat kertoivat huomattavasti ja todetessaan jonkun oppilaan koulunkäynnin sujuneen erityisen hienosti, tietoisesti tehneen valinnan ilmoittaa hyvät uutiset kotiin, ja nimenomaan kehittämissä käytöjen keskustelujen ansiosta.

6.2 Koulun sisäinen yhteistyö

Kuvio 6. Koulun sisäisen yhteistyön tärkeimmät kehittämistulokset.

Koulun sisäisen yhteistyön osalta kehittäminen oli sujuvaa ja tarvittavat järjestelyt sovittujen toimenpiteiden osalta hoituivat helposti. Ainakin kolmen ensimmäisen toimenpiteen osalta kyse oli todella vain vallitsevasta tahtotilasta ja käytäntöjen so-
pimisesta. On ollut ilo huomata, että työyhteisössä on jäänyt tietynlainen kehittämis-
vire päälle. Esimerkiksi opekokouksissa on esitetty mielestäni normaalia enemmän
ideoita ja suunnitelmia uusien, muun muassa koulun yhteisöllisyyttä lisäävien käy-
täntöjen ja tilaisuuksien järjestämisestä. Koen myös tietynlaisen avoimuuden uusille
toimintatavoille lisääntyneen yhteistyön kehittämisen myötä.

Sovitut käyttöönotettavat toimenpiteet:

1. Koulunkäynninohjaajille mahdollistetaan työajan puitteissa yhteistyöpalaveri luokanopettajan ja erityisopettajan kanssa työn suunnitelmallisuuden ja ta-
voitteellisuuden lisäämiseksi. Palaveriaika on kerran viikossa yksi oppitunti (45min.).
2. Kerran viikossa järjestettävään opekokoukseen osallistuu myös vähintään 2/3 koulunkäynninohjaajasta, jotta tiedonsiirto on sujuvaa ja asioista sopiminen toimii yhteistyössä opettajien ja koulunkäynninohjaajien kesken.

3. Koulutuksista saadun tiedon jakamista työyhteisössä parannetaan niin, että koulutukseen osallistunut henkilö aina koulutusta seuraavassa opekokouksessa jakaa muille työyhteisön jäsenille koulutuksen annin ja yhdessä mietitään löytyykö esimerkiksi hyviä uusia käytänteitä omaan kouluun siirrettäväksi.
4. Tietoa ja ideoita pyritään jakamaan yli kuntarajojen yhteisellä kevään vesopäivällä. Tällä hetkellä kunnat ovat sitoutuneet yhteiseen koulutuspäivään sen järjestävän Osaava-hankkeen kautta. Koska Osaavan rahoitus on katkolla, tulee seurata tilannetta ja hankkeen mahdollisesti päättyessä esimerkiksi sivistystoimenjohtajan johdolla olla yhteydessä muihin kuntiin ja sopia yhteistyömallin jatkamisesta.

6.3 Koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyö

Kuvio 7. Koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyön tärkeimmät kehittämistulokset.

Koulun ja kouluterveydenhoitajan yhteistyön kehittämiseksi löydettiin useita kokeilemisen arvoisia toimintamalleja. Koen opettajien ja kouluterveydenhoitajan välisen yhteistyön parantuneen myös kehittämisen myötä tulleen tuttuuden tunteen kautta, mutta myös terveydenhoitajan ideoille avoimen asenteen vuoksi. Sovittujen toimenpiteiden osalta onkin edelleen tärkeää tiedottaa ja muistuttaa osallisia, jotta kaikki toimenpiteet saadaan juurrutettua osaksi käytännön työtä.

Sovitut käyttöön otettavat toimenpiteet:

1. Esittäytyminen ja terveydenhoitajan tiloissa vierailu 1. luokan oppilaille syyslukukauden alussa.
2. Oppitunnit joka lukuvuosi 2. ja 5. luokalle.
2. luokalle tunti pidetään aiheesta ravinto ja ruokailutottumukset ja 5. luokalle aiheesta murrosikä.
3. Koulun ulko-oveen lappu ”Kouluterveydenhoitaja paikalla” tiedoksi oppilaille niinä päivinä kun terveydenhoitaja on omalla koululla (1 pv / vko).
4. Kouluterveydenhoitajien käyttämään Terveisiä kouluterveydenhuollosta -lomakkeeseen lisätään kohta, jossa vanhempia muistutetaan tiedottamaan lapsen opettajaa mahdollisista varatuista terveydenhuollon ajoista ja opetukseen tai oppimiseen liittyvistä terveydellisistä asioista.
5. Oppilaan tulee ottaa reissuvihko mukaan mennessään terveydenhoitajan vastaanotolle, jotta mahdollisten viestien kirjaaminen helpottuu ja tiedon kulku kotiin ja opettajalle varmistetaan.
6. Mikäli oppilashuoltoryhmässä (OHR) ilmaistun huolen seurauksena kouluterveydenhoitaja kirjoittaa lähetteen jatkotutkimuksiin, on myös tilanteen seuranta ja oppilashuoltoryhmän tiedottaminen, salassapitosäädösten mukaisesti, asioiden etenemisestä hänen vastualueenaan.

6.4 Koulun ja koulukuraattorin yhteistyö

Kuvio 7. Koulun ja koulukuraattorin yhteistyön tärkeimmät kehittämistulokset.

Lähtökohdat koulun ja koulukuraattorin välisen yhteistyön kehittämiseksi olivat ristiriitaiset. Opettajat kokivat että sen hetkinen kuraattorityö ei täysin vastaa heidän odotuksiaan ja koulukuraattori koki ettei hänen työpanokselleen ole Hongon koulussa tarvetta niin paljon kuin työaika (1 päivä / viikko) on sinne mitoitettu.

Työkonferenssien aikana ja erityisesti viimeisessä, oppilashuoltoryhmässä toteutetussa keskustelussa asioista puhuttiin avoimesti ja mielipiteet tuotiin reilusti esiin. Keskustelussa kyseenalaistettiin nykyisiä toimintamalleja ja vuorovaikutuksessa eri alojen edustajien: koulunjohtaja, kaksi erityisopettajaa, koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja kanssa mietittiin ratkaisuja niihin ja luotiin uusia, toimivampia käytäntöjä. Samalla yhteistyöryhmässä mietittiin vielä myös kouluterveydenhoitajan kanssa tehtävään yhteistyöhön lisäyksiä ja tarkennuksia, muun muassa kuraattorin ja terveydenhoitajan välistä luokkajakoa oppituntien osalta ja yhteistä esittäytymistä 1. luokalle syyslukukauden alussa.

Kuraattorin kanssa tehtävään yhteistyöhön kehittäminen ja työkonferenssit toivat ehkä kaikkein eniten uutta ja selvensivät myös meneillään ollutta hieman epäselvää tilannetta osapuolten toiveiden ja odotusten osalta. Kuraattorin näkyvyys ja

kuraattorityön saatavuus on mielestäni parantunut jo tänä syksynä käyttöön otettujen toimenpiteiden, muun muassa kuraattorin vapaiden aikojen markkinoinnin myötä.

Sovitut käyttöön otettavat toimenpiteet:

1. Esittäytyminen ja vastaanottotilojen esittely syyslukukauden alussa 1. luokalle.
2. Oppitunnit syyslukukaudella 3.-6. luokille aiheesta minä ja muut – ryhmä- ja ryhmäytysharjoituksia.
3. Käyttöön Lähete koulukuraattorille –lomake sekä tarpeen mukaan huoltajapalaverit. Huoltajapalaverin koollekutsujana toimii pääsääntöisesti oppilaan opettaja. Huoltajapalaveri voi olla aloitus- ja tiedonsiirtotilaisuus kun oppilas on aloittamassa koulukuraattorin tapaamiset, tai se voi olla tarkentavaa keskustelua lapsen tilanteesta, työskentelyn tavoitteista, ynnä muusta, kun oppilas on jo tavannut koulukuraattoria muutaman kerran. Huoltajapalaveriin osallistuvat kuraattori, luokanopettaja, oppilaan vanhemmat, oppilas (tilanteesta riippuen) sekä mahdollisesti erityisopettaja, koulunkäynninohjaaja tai muita tarpeelliseksi katsottuja tahoja.
4. Tehdään kuraattorin läsnäolo koululla näkyvämmäksi kuraattorin epäsäännöllisistä vastaanottoajoista johtuen:
 - a. Koulun ulko-oveen lappu ”Koulukuraattori paikalla” tiedoksi oppilaille niinä päivinä kun kuraattori omalla koululla (1-2 päivänä viikossa noin 2-7h/ pv.)
 - b. Opettajien huoneen seinälle kuraattorin ”lukujärjestys” muistuttamaan paikallaolopäivistä.
 - c. Koulunjohtaja on yhteydessä kuraattoriin joka viikon perjantaina ja kysyy seuraavan viikon vapaat ajat, mitkä sitten tiedottaa maanantain opekokouksessa, jotta opettajat osaavat ne käyttää ja täyttää.
 - d. Paikallaolopäivinä kuraattori varaa pitkän välitunnin (10.05-10.30) ollakseen opettajien ja oppilaiden tavoitettavissa esimerkiksi opettajien huoneessa tai välitunnilla ulkona.
5. Osallistuu opettajan pyynnöstä oppitunneille esimerkiksi havainnoimaan tiettyä oppilasta tai koko ryhmää ja keskustelee havainnoistaan opettajan kanssa. Näin opettaja voi saada konsultaatiota ja mahdollisesti tukea tai toisen mielenpiteen ja näkemyksen oppilaan tai ryhmän tilanteeseen.

6.5 Koulun ja koulupsykologin yhteistyö

Kuvio 8. Koulun ja koulupsykologin yhteistyön tärkeimmät kehittämistulokset.

Perustuu PoSan perhesosiaalityön päällikön haastatteluun työkonferensseissa visioitujen yhteistyötoiveiden pohjalta.

Koulupsykologien rekrytointi on tällä hetkellä koko maassa erittäin vaikeaa ja vaikeimmin koulupsykologeja saadaan asukasluvultaan pieniin kuntiin ja sosiaali- ja terveystieteisiin. Myös Pohjois-Satakunnan peruspalvelu-liikelaitoskuntayhtymässä tilanne on todella huono ja loppuvuodesta 2013 kuntayhtymässä on vain yksi (perheneuvolan) psykologi käytettävissä, varsinaisia koulupsykologeja ei ole yhtään. Voidaankin siis tällä väestöpohjalla todeta, että psykologin resurssia ei ole tällä hetkellä käytettävissä.

Joissakin tilanteissa on mahdollista käyttää koulupsykologia ostopalveluna, mutta tämä vaatii kunnan viranhaltijan ja PoSan sopimuksen ostopalvelun käytöstä ja palvelun maksajasta. Tällöin tulee varmasti tarkkaan puntaroitavaksi psykologipalvelun todellinen tarve ja saatava hyöty kyseisissä tapauksissa. Vaikka lastensuojelulaki siis velvoittaa järjestämään koulupsykologin palvelut esi- ja peruskoululaisille, se ei ole asiaa muuttanut tai koulupsykologin palvelujen saatavuutta parantanut, eikä liioin edes turvannut. Nähtäväksi jää mahdollisesti ensi vuonna voimaan tulevan oppilas- ja

opiskelijahuoltolain (HE 67/2013) vaikutus koulupsykologien palveluiden saatavuuteen.

6.6 Koulun ja lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön (lastensuojelu) yhteistyö

Kuvio 9. Koulun ja lastensuojelun yhteistyön tärkeimmät kehittämistulokset.

Perhesosiaalityön päällikön haastattelun pohjalta ei vielä syntynyt konkreettisia uusia toimintalinjoja lastensuojelun ja koulun yhteistyön tiivistämiseksi, mutta kävimme kuitenkin yhdessä läpi koulupuolen visiot ja toiveet yhteistyölle. Lapsi- ja perhekohtaisessa sosiaalityössä eli lastensuojelussa ei kuitenkaan koeta olevan resursseja saati tarvetta tämänkaltaiseen ehkäisevän lastensuojelun yhteistyöhön, mitä oppilashuollon toimijat heiltä työkonferenssien pohjalta odottavat.

Toimenpiteet, joista käytiin työkonferenssien visioiden pohjalta keskustelua:

1. Sosiaali- ja terveysministeriön lastensuojelun laatusuosituksissa (2013:20) edellytetään, että lastensuojeluilmoituksen saapuessa viranomaistaholta, on asiaa käsittelevä sosiaalityöntekijä velvollinen ottamaan yhteyttä ilmoituksen tekijään ja kertomaan asian ottamisesta käsittelyyn. Lisäksi on ilmoitettava asiaa hoitavan sosiaalityöntekijän yhteystiedot. Perhesosiaalityön päällikön mukaan lastensuojeluilmoituksen tekijä voi halutessaan olla yhteydessä las-

tensuojelun sosiaalityöntekijään, mikäli hän esimerkiksi on edelleen huolissaan perheen tai lapsen tilanteesta ja kaipaa varmistusta, että kyseinen asia on hoidossa. Myös lapselta ja tämän vanhemmilta tai huoltajilta voi suoraan kysyä, ovatko he saaneet apua lastensuojelulta. Asiassa auttaa avoin keskusteluyhteys perheeseen, jolloin myös perheen on helpompi kertoa ja tiedottaa opettajaa tai muuta oppilashuollon henkilöstöä heidän tilanteestaan ja mahdollisesti käynnissä olevista lastensuojelun tukimuodoista.

2. Lastensuojelussa ei koeta tarpeelliseksi, että lastensuojelun työntekijöiden tulisi sen kummemmin kehottaa vanhempia kertomaan lasta koskevista asioista, käynnissä olevista tukitoimista, tai muista vastaavista lapsen opettajalle. Vanhemmat itse tekevät päätöksensä opettajalle kertomisesta tai kertomatta jättämisestä.
3. Lapsen opettaja voidaan ottaa mukaan lastensuojelun palaveriin, mikäli se katsotaan tarpeelliseksi. Perhesosiaalityön päällikkö kuitenkin kyseenalaisti opettajien joissakin tapauksissa kokeman tarpeen saada antaa lapsen kanssa toimivalle perhetyöntekijälle tai tukihenkilölle lisäohjausta tai vinkkiä yhteisen päämäärän saavuttamiseksi toteamalla: ”Miten lastensuojelulapsen koulunkäynnin tai läksyjenteon tukeminen poikkeaa kenelle tahansa lapselle annettavasta tuesta?” Ja lisäsi vielä heidän perhetyöntekijöillään olevan hyvin laaja-alaista ja monipuolista osaamista erilaisten oppijoiden kanssa toimimisesta.
4. Perhetyöntekijän palvelua voidaan myöntää myös kouluikäisen lapsen perheeseen, mikäli perhetyön sen hetkiset resurssit sen mahdollistavat. Perhesosiaalityön päällikkö muistutti, että koulu on kuitenkin aina pääasiallisesti vastuussa oppimiseen liittyvän tuen tarjoamisesta ja järjestämisestä yhdessä muiden kunnan peruspalvelujen kanssa eli esimerkiksi pelkästään läksyjenteon tueksi perhetyöntekijää ei voi saada. Perhetyöntekijän palvelua voidaan myöntää erityisesti tilanteissa, jolloin kouluikäisen perheessä on muutakin kuin koulunkäyntiin liittyvää ongelmaa ja perhetyöntekijän panoksen voidaan katsoa ehkäisevän mahdollista myöhempää lastensuojelun tarvetta.
5. Perhesosiaalityön päällikkö on käynyt tarvittaessa vanhempainilloissa puhumassa sovitusta aiheista ja kiertää edelleen kunnissa omien resurssiensa ja ilmenevän tarpeen mukaan. Laajemman lastensuojelulakia ja lastensuojelun sosiaalityötä koskevan koulutuksen he kertovat pitäneensä Pohjois-

Satakunnassa Osaava-projektin puitteissa keväällä 2012 ja osallistuvat myös seutukunnalliseen oppilashuoltoryhmään, mikä kokoontuu noin yhden kerran lukukaudessa. Siellä tehdyt sopimukset ja saatu tieto on kuitenkin ryhmään osallistuvan kunnan edustajan jaettava eteenpäin oman kuntansa oppilashuollon toimijoille. Lastensuojelun resurssit eivät riitä koulutusten pitämiseen joka kunnassa.

6. Lastensuojelusta ei laadita tiedotetta jaettavaksi vanhemmille tai julkaistavaksi esimerkiksi kuntatiedotteessa lastensuojeluilmoituksen tekemistä, pyyntöä lastensuojelun tarpeen arvioimiseksi ja viranhaltijoiden ynnä muiden toimijoiden ilmoitusvelvollisuutta koskien. Vaihtoehtona esitettiin koulukuraattorien pyytäminen tiedotteen laatijoiksi, koska nämä toimivat seutukunnallisesti ja voivat laatia myös tiedotteen kaikkia PoSan jäsenkuntia ajatellen ja lisäksi kuraattorit tuntevat lastensuojelulakia ja siihen liittyvää termistöä ja siksi osaisivat laatia tiedotteen tähän tarkoitukseen.
7. Ehkäisevä lastensuojelu kuuluu kunnan peruspalveluille: päivähoidolle, opetustoimelle ja vapaa-aikatoimelle sekä yhdistyksille ja muille lasten ja nuorten kanssa toimiville tahoille. Koulun oppilashuollon toimijoilta toivotaan lastensuojelun taholta rohkeutta ja avoimuutta huolta herättävien asioiden puheeksiottoon oppilaiden ja näiden vanhempien ja huoltajien kanssa varhaisen puuttumisen ja ehkäisevän lastensuojelun toteuttamiseksi.
8. Lapsen oppimiseen liittyvissä asioissa kaikki mahdolliset oppilashuollolliset toimet tulee olla tehtynä siinä kohtaa, kun koululta päädytään lastensuojeluilmoituksen tekemiseen tai pyyntöön lastensuojelun tarpeen arvioimiseksi. Ja vielä senkin jälkeen kun ilmoitus tai pyyntö on tehty ja asia siirtyy lastensuojelulle, on lapsen vanhemmilla aina viime kädessä oikeus päättää lapsensa asioista niin kauan kuin lapsi on heidän huollossaan.

Itselleni jäi haastattelusta valitettavasti vaikutelma, että näin tiukasta rajanvedosta ehkäisevän lastensuojelun toimijoiden ja varsinaisen lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalisuuden välillä seuraa enemmän haittaa kuin hyötyä sekä lasten ja perheiden, että lastensuojelun toimijoiden välisen yhteistyön kannalta. Lisäksi uskon lastensuojelun edustajan mahdollisen läsnäolon kehittämiskonferensseissa auttaneen muita toimijoita ymmärtämään paremmin lastensuojelun työskentelyä ja suhtautuneen myönteisemmin esitettyihin vastauksiin ja niiden perusteluihin, kuin kehittäjä tutkijan välittämänä.

Yhteistyön muutos positiivisempaan ja avoimempaan suuntaan vaatii vuorovaikutusta kaikkien toimijoiden kesken ja siihen toivon vielä jossain vaiheessa lastensuojelussakin löytyvän aikaa. Varmasti ”laskeutuminen” ehkäisevän lastensuojelutyön toimijoiden arkeen ja heidän osaamisensa tunnustaminen sekä heidän ammatillisuutensa tukeminen kantaisi hedelmää jossakin muodossa.

6.7 Yhteenvedo

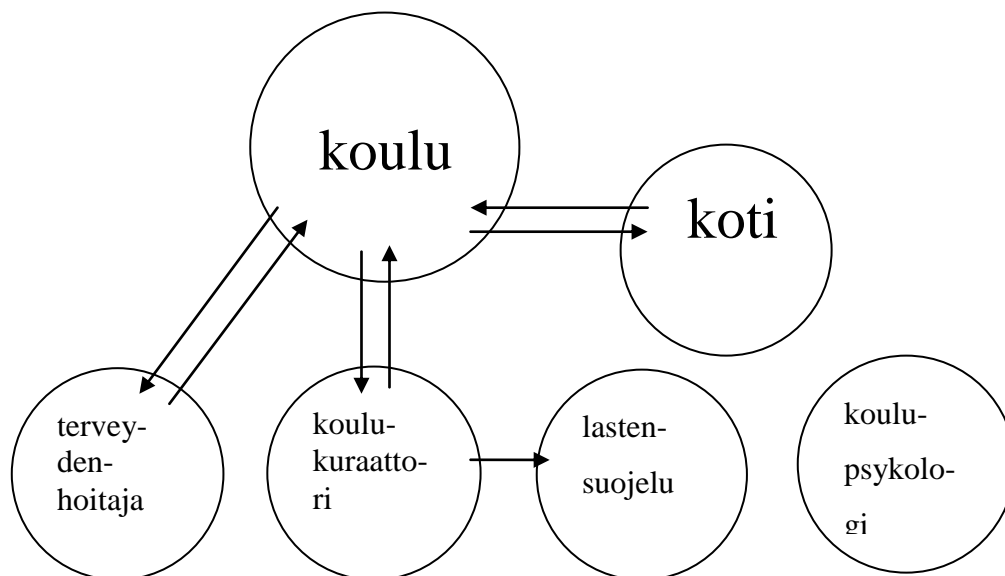
Työkonferenssityöskentelyissä visioitiin yhteistyön ihannetilaa ja kehitettiin uusia ja paranneltuja käytäntöjä yhteistyön lisäämiseksi. Kaikki edellä mainitut yhteistyötahot sitoutuivat tekemään osuutensa sovituista toimenpiteistä ja toimeenpanoa seurataan myös yhteisvastuullisesti pitkin lukuvuotta.

Tutkimuksen tuloksena voidaan oppilashuollollisen yhteistyön toimivuudesta Hongon koulun näkökulmasta todeta, että yhteistyö oppilaiden kotien, koulukuraattorin ja kouluterveydenhoitajan kanssa toimii pääsääntöisesti hyvin ja vastavuoroisesti. Uskon koulun, kodin, kouluterveydenhoitajan ja koulukuraattorin yhteistyön lisääntyvän ja tiivistyvän kehittämisen myötä, eikä vähiten siksi, että kehittämistä on tehty yhdessä ja yhteisen edun mukaisesti toisia kuunnellen ja asioista keskustellen. Työkonferensseissa käydyt keskustelut auttoivat ymmärtämään toisten työnkuvaa ja sen moninaisuutta, mutta myös lisäsivät henkilökohtaista tuttuuden tunnetta ja arvostusta toisten ammattitaitoa ja osaamista kohtaan.

Valitettavasti samaa ei voi sanoa koulupsykologin ja lastensuojelun (lapsi- ja perhekohtainen sosiaalityö, PoSa) osallisuudesta yhteistyöhön ja sen kehittämiseen. Toki ymmärrettävää on lastensuojelun olemattomat resurssit vapauttaa henkilöstöä konkreettisista työtehtävistä tämänkaltaiseen kehittämiseen, mutta silti haluan myös kritisoida lapsi- ja perhekohtaisen sosiaalityön asennetta ja rajanvetoa lastensuojelun ja ehkäisevän lastensuojelun välillä. Itse koen painopisteen siirtämisen ehkäisevään työhön ja erityisesti yhteistyöhön ehkäisevän työn toimijoiden kanssa välttämättömänä, mikäli resursseja halutaan siirtää ja vapauttaa korjaavista palveluista ennalta ehkäisevään työhön. Tiedän myös Pohjois-Satakunnan peruspalvelu- liikelaitoskuntayhtymän perhepalveluissa olevan tahtotilaa ehkäisevien palveluiden kehittämiseen.

Siitä todisteena on valtakunnallisestikin harvinainen päätös perustaa avopalveluihin kaksi uutta lapsiperheiden kodinhoitajan toimea vuonna 2012. Nämä kodinhoitajat työskentelevät lapsiperheissä, joilla ei ole lastensuojelun asiakkuutta. Vastaavanlaista rohkeutta kaivataan myös yhteistyöhön perhepalveluiden ulkopuolisten ehkäisevän lastensuojelun toimijoiden kanssa.

Seuraavassa kuviossa on esitetty kehittämisen, ja samalla myös tämänhetkisen yhteistyön toimivuus ja vastavuoroisuus Hongon koulun oppilashuollon näkökulmasta. Työnkonferensseihin ja kehittämiseen osallistuivat aktiivisesti kouluterveydenhoitaja ja koulukuraattori. Vanhempien osallistuminen oli vähäistä, mikä selittyy pitkälti päiväsaikaan (työaikaan) sijoittuneilla työkonferensseilla, mutta edustus oli kuitenkin paikalla ja yhteistyö muuten kodin ja koulun välillä on arkipäivää. Lastensuojeluun ei varsinaista työkonferenssityylistä keskusteluyhteyttä saatu, ja siksi koen lastensuojelun annin jääneen hyvin suppeaksi. Koulupsykologia ei alueellamme ole.

Kuvio 10. Oppilashuollollisen yhteistyön kehittäminen ja vuorovaikutus.

7 KEHITTÄMISTULOSTEN ARVIOINTI

Toimintatutkimuksen laadun arviointia voidaan toteuttaa esimerkiksi Bradburyn ja Reasonin laatimien kysymysten (127. Saari, 2007.) kautta:

- Tutkimus pyrkii avoimesti tutkimukseen osallistuvien vuorovaikutuksen kehittämiseen
- huolehtii reflektiivisesti käytännön tuloksista ja niiden saavuttamisesta
- huomioi ja hyväksyy tiedon ja tietämisen moninaisuuden
- on merkitykselliseksi tai vaikuttavaksi kutsuttavissa olevaa
- kehittää toimintatapoja, jotka soveltuvat vakiinnutettaviksi käytännöiksi.

Aluksi tietenkin toivoin, että kehittämistyöni tulisi olemaan ja toteuttamaan kaikkea edellä mainittua. Työkonferenssin valitsin työmenetelmäksi juuri siksi, että kehittämistä tapahtuisi yhteistyössä koulun ja sen sidosryhmien kanssa ja päätavoitteeni olikin entisestään lisätä näiden toimijoiden keskinäistä vuorovaikutusta lasten ja nuorten ongelmien ehkäisemiseksi. Jokaisella kehittämiseen osallistuvalla oli varmasti omiin näkemyksiinsä, kokemuksiinsa ja toimintatapoihinsa perustuva ajatus nykytilanteesta, sen kehittämistarpeista ja tavoista ja yritinkin ne kaikki huomioida kehittämistyön edetessä parhaan kykyni mukaan. Uskon myös päässeeni toisia ymmärtävään ja kuuntelemaan kehittämisen juuri työkonferenssin eri ammattialoja osallistavalla ja demokraattiseen dialogiin perustuvalla työskentelytavalla.

Kaikki työkonferensseissa asetetut visiot ja tavoitteet eivät varmaankaan tule toteutumaan ja osittain niiden lopullinen toteutuminen voi olla hidasta ja byrokraattista ja tiedon siirron osalta tarvitsevan laatusuositusten lisäksi mahdollisesti jopa lakimuuksia. Kuitenkin kehittäminen jo sinänsä herätteli avaamaan ajatuksia nykyisille työskentelytavoille ja reflektiiviselle pohdinnalle niiden toimivuudesta. Se voi mielestäni olla kehittämistyön arvo jo sinällään. Lisäksi olen tyytyväinen siitä, että tämän kehittämisen kautta syntyi myös konkreettisia ja käyttökelpoisia uusia toimintamalleja, joita nyt lähdetään tai on jo lähdetty viemään käytäntöön. Toivon myös

kehittämiseen osallistuneiden opettajien ja muiden oppilashuollon henkilöiden sekä yhteistyötahojen saaneen ja saavan jatkossakin työhönsä jotakin uutta, jotakin lisää tai enemmän kehittämiseen osallistumisesta ja sen tuloksista. Toivottavaa olisi, että myös oppilaat saisivat jonkinlaista joko kouluarjessa näkyvää tai tuntuvaa hyvinvointia kehittämisen seurauksena.

Koska tutkimusaiheeni tarkentui keskittyen enemmänkin oppilashuollon toimijoiden yhteistyöhön ja tiedonsiirtoon kuin ehkäisevän lastensuojelun näkökulmaan, myös yhteistyöhön liittyvät tavoitteet toteutuivat muita paremmin. Työkonferensseissa pohdittiin hyvinkin kriittisesti erityisesti yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä ja yhteistyön vaikeutta. Mielestäni melko onnistuneesti pystyimme löytämään myös isompia, mutta enimmäkseen pieniä ja helppoja käytäntöjä yhteistyön ja tavoitettavuuden parantamiseksi oppilashuollon arjessa. Uudet sovitut käytänteet ja toimenpiteet vaativat jatkossa kuitenkin jatkuvaa tietoista muistutusta itseltä ja muilta muodostuakseen pysyväksi ajatusmalleiksi ja osaksi jokaisen toimijan omaa ammattiosaamista. Uskon kehittämisessä mukana olleiden myös havahtuneen miettimään vallalla olevia toimintatapoja sekä arvioimaan omaa toimintaansa osana isompaa yhteistyöketjua, missä kaikkien tavoitteena on kuitenkin viime kädessä oppilaiden ja heidän perheidensä yleinen hyvinvointi ja sen tukeminen.

Työkonferensseissa oppilashuollon toimijat miettivät hyvin realistisesti tuen tarpeiden varhaista havaitsemista ja ohjausta oikeiden palveluiden tai palveluntarjoajien piiriin. Opettajat esimerkiksi vaikuttivat ymmärtäneen oman toimintansa tärkeyden tuen tarpeiden havaitsemisessa ja ohjauksessa, mutta samalla tiedostivat oman riittämättömyytensä ja mahdollisuutensa toimia yksin jos kuraattoria, terveydenhoitajaa tai koulupsykologia ei ole sillä hetkellä tai ollenkaan saatavilla. Erityisesti suurempaa huolta aiheuttavissa asioissa opettajilla tuntui olevan tarve saada jakaa huolensa jonkun kanssa ja miettiä puheeksiottoa ja mahdollista jatko-ohjausta jo ennen kuin he ottavat yhteyttä vanhempiin.

Vaikka kehittämistä toteutettiin ensisijaisesti Honkajoen Hongon koulun (alakoulu 1.-6. luokat) näkökulmasta ja tarpeista lähtöisin, ajattelen useiden käytäntöjen olevan helposti siirrettävissä myös muihin alueen kouluihin. Erityisesti Pohjois-Satakunnan peruspalvelu-liikelaitoskuntayhtymän kuntien (Honkajoki, Kankaanpää, Karvia, Sii-

kainen, Jämijärvi) alueella kehittämisen tulosten käyttöönotto tapahtuisi melko helposti, koska muut kehittämiseen linkittyvät tahot: lastensuojelu ja kouluterveydenhuolto (PoSa) sekä kuraattorit (Kankaanpään kaupungin sivistystoimi) toimivat koko tällä alueella saman organisaation sisältä käsin. Koska osallistuminen jäi näiden edellä mainittujen toimijoiden osalta pelkästään Hongon koululla työskentelevien henkilöiden varaan, ei laajamittainen tulosten levittäminen tai leviäminen liene kovin todennäköistä. Kuitenkin pienimuotoisemmin, esimerkiksi Honkajoen yhteiskoulun osalta, missä useat toimijat, esimerkiksi erityisopettaja, koulukuraattori ja kouluterveydenhoitaja ovat samat, toimenpiteiden käyttöönotto kävisi helposti.

Aila Wallinin (2011, 27) mukaan koulu on yksi merkittävimmistä tukipilareista peruskouluikäisten lasten elämässä ja perustehtävässä onnistuessaan koulujärjestelmä pystyy kerryttämään ja jakamaan valtavasti hyvinvointia ja sosiaalista pääomaa aina varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin. Toivon oppinnäytteenäni tehdyn kehittämistyön osaltaan tukeneen tätä tehtävää ja antaneen Hongon koulun oppilashuollon toimijoille käyttökelpoisia käytäntöjä arkeen juurrutettavaksi ja yhteistyön voimaa lisäämään. Vaikka koulun arjessa tehtävä työ on välillä hektistä ja ennakoasetelmat ja –suunnitelmat muuttuvat kaiken aikaa, toivon henkilöstön saaneen myös tiedon jyvää siitä, miten yhdessä toimimalla ja asioista keskustelemalla voidaan keksiä pieniä, mutta työtä suuresti helpottavia ratkaisuja ihan omin voimin. Kehittämisen avaimet löytyvät kaikilta!

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 2001. Johdatus yhteiskuntatutkimukseen. Helsinki: Gaudeamus.
- Gråsten-Salonen, H. & Mehtiö M. Koulun sosiaalityö. Teoksessa: Kananoja, A. & Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.). 2010. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki, Tietosanoma. 286-301.
- Hallituksen esitys 67/2013 eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi.
- Heikkinen, H.L.T. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa: Heikkinen, H. & Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.). 2008. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura. 16-37.
- Honkajoen kunnan perusopetuksen opetussuunnitelma. 15.12.2004 ja 22.8.2011 Viitattu 11.5.2013. <http://honkajoenkoulut.net/yhteiskoulu/documents/Ops2011.pdf>.
- Huovinen, T. & Rovio, E. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa: Heikkinen, H. & Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.). 2008. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura. 94-113.
- Kuula, A. 1999. Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta. 21.5.1999/621.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 1.5.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/toteuttaminen/>.
- Lastensuojelun laatusuositus. Työryhmän esitys. Helsinki 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:20. Viitattu 17.11.2013. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26810.pdf.
- Launonen, L., Pohjola, K. & Holma P. Kodin ja koulun yhteistyö voimavaraksi! Teoksessa: Launonen, L. & Pulkkinen, L. 2004. Koulu kasvuyhteisönä – kohti uutta toimintakulttuuria. Jyväskylä: PS-Kustannus. 91-111.
- Lehtonen, J. Työkonferenssi – dialoginen metodi. Teoksessa: Lehtonen, J. (toim.). 2004. Työkonferenssi Suomessa. Vuoropuheluun perustuva työyhteisön kehittämismetodi. Raporttisarja 2004:1. Helsinki: Työturvallisuuskeskus. 16-56.
- Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä ehkäisevä suun terveydenhuolto. Asetuksen (380/2009) perustelut ja soveltamisohjeet. Helsinki 2009. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:20. Viitattu 3.1.2013. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-11139.pdf.

Peda.net – kouluverkko. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos.
Viitattu 5.2.2013. <http://www.peda.net/veraja/jarvi-pohjanmaa/kelpo/lomakepankki>.
Viitattu 30.11.2013. <http://www.peda.net/veraja/etuinfo/perusopetus/etuki/hojks>.

Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.). 2011. Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pesonen, A-E. Kouluyhteisön hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Teoksessa: Helminen, J. (toim.). 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työmonimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus. 79-90.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010, Määräykset ja ohjeet 2011:20, Opetushallitus. Viitattu 8.5.2013. http://www.oph.fi/download/132882_Perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteiden_muutokset_ja_taydennykset2010.pdf.

Perusopetuslaki. 21.8.1998/628 säädöksineen.

Saari, E. Mitä – pitääkö tutkijan olla myös käytännön toimija? Teoksessa: Viinamäki, L. & Saari E. (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sosiaali- ja terveysministeriö, Tiedote 27/2013. Lapsia kannattaa auttaa arkipäivän tutussa ympäristössä. Viitattu 3.5.2013. <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1850282#fi>.

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Kasvun kumppanit, lasten hyvinvointia vahvistamassa. Viitattu 1.11.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/lapsen/erityinen_tuki_monet_eri_maaritelmat

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampereen Yliopistopaino.

Vartiainen, E. & Pulkkis, A.T. Työkonferenssi työelämän tutkimuksessa ja kehittämisessä. Teoksessa: Lehtonen, J. (toim.) 2004. Työkonferenssi Suomessa. Vuoropuheluun perustuva työyhteisön kehittämismetodi. Raporttisarja 2004:1. Helsinki: Työturvallisuuskeskus. 57-74.

Viinamäki, L. & Saari, E. (toim.) 2007. Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Wallin, A. 2011. Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanomaa.